

källan

1 • 2009

SVENSKA
LITTERATUR
SÄLLSKAPET
INFORMERAR

Innehåll

<i>Dag Wallgren</i> : Ledare	1
<i>Anne Bergman</i> : Schlagern som TV-högtid	3
<i>Carola Ekrem</i> : Från barnsängskalas till baby showers	14
<i>Carola Herberts</i> : Topelius "Kommunismens vagga" – ett impressionistiskt experiment.....	24
<i>Kristina Malmio</i> : Elmer Diktonius, rebell i alla riktningar?	27
<i>Yrsa Lindqvist</i> : Frånorstuga till trendkök – revolutionerande evolution	33
<i>Kaisa Innilä</i> : Göran Stenius 1909–2000	38
<i>Sofie Henricson</i> : Svenska språköar i Finland – vad avser vi med det?.....	42
<i>Sonja Hagelstam</i> : Krigets brev	46
<i>Lisa Södergård</i> : Projektet Spara talet avslutat.....	49
Vasaminnen i ord och ton	50
<i>Magnus Pettersson</i> : "Den finländska musikens fader" Fredrik Pacius 200 år	54
Aktuellt från årsmötet	56
<i>Nina Martola</i> : Ett litet ord som ger vida perspektiv	57
Pris, stipendier och forskningsbidrag	60
<i>Håkan Andersson</i> : "Har du av klenmod drabbats i ditt hjärta?"	63
Boknyheter	67
Aktuellt och pristagare i FKA:s frågelistor.....	74
Höstens föreläsningsserie	76

Omslag:

Sigillförsedda fullmakter, Borgå lantdag 1809. Riksarkivet i Helsingfors. Foto Janne Rentola.

Läs om Henrika Tandefelts bok *Borgå 1809* på s. 67–68.

Är allt det vi gör viktigare än det vi kunde göra?

Det har snart gått tio månader sedan jag tillträdde som VD för SLS. Sällskapet sjuder av verksamhet, förtroendemän och anställda jobbar hängivet med ett brett spektrum av aktiviteter som på ett eller annat sätt ansluter sig till sällskapets syfte att samla, bearbeta och offentliggöra vittnesbörden om det svenska i Finland. Tack vare de ekonomiska förutsättningarna, möjliggjorda av god förvaltning och allmänt gynnsam utveckling, har SLS vuxit kraftigt – personalen har mer än fördubblats under de senaste tio åren och uppgår i dag till cirka 100 personer. Som ny VD, men dock med över tolv års erfarenhet i sällskapets tjänst, har jag sett det som en av mina främsta uppgifter att i samband med det generationsskifte ett VD-byte innebär, och inför sällskapets 125-årsjubileum inkommande år, initiera en diskussion om var sällskapet står i dag och vilka krav den föränderliga omvärlden ställer på SLS, dess verksamhet, organisation och inriktning.

De ekonomiska resurser SLS förfogar över innebär ett stort ansvar. Detta gäller inte enbart hur förmögenhet förvaltas, vilket givetvis är en utmaning i tider som de vi nu upplever med effekter av finanskris och recession som vi inte varit med om sedan 1930-talet, utan även i hög grad sällskapets ansvar för hur de medel som är avsedda för verksamhet och utdelning disponeras. Detta ansvar bär vi inför våra medlemmar, inför dem som genom tider-

Dag Wallgren.

Foto Hans Wiljanen

na donerat tillgångar att förvaltas inom ramen för SLS fonder och inför samhället omkring oss. Vi är beroende av omvärldens acceptans i synnerhet i ett långtidsperspektiv för att framgångsrikt kunna verka för våra syften och för de ideal SLS bejakar. Grunden för dessa ideal, som genom tiderna formats, förändrats och gått som en röd tråd genom SLS:s historia och fortsätter in i framtiden, är det svenska i Finland.

I och med SLS:s växande organisation, fler anställda, fler förtroendevalda i nämnder, kommittéer och styrgrupper,

är det inte längre en självklarhet att målet för den verksamhet som bedrivs uppfattas lika av en majoritet av de involverade personerna. Dagens människor har med rätta börjat ställa allt högre krav på tydlighet beträffande målet med den verksamhet man är delaktig i. Mångfalden av utbud och alternativ har medfört en i sig sund och därför välkommen konkurrens om målgruppernas och de medverkandes engagemang även inom SLS:s verksamhetssektorer. Konkurrensen tvingar fram anpassning till tiden och en kvalitativ förädling av verksamheten. Den tekniska utvecklingen och de möjligheter den medfört till gränslös integration, främst inom elektronisk kommunikation och digitala medier, har en viktig andel i detta.

Som utgångspunkt för att SLS systematiskt skall kunna arbeta för att hävda sig i konkurrensen efterfrågas nu på många håll inom sällskapet till vår tid anpassade och mätbara mål för verksamheten. Dessa skall hjälpa olika delar och nivåer av organisationen att rikta in resurserna på och utveckla verksamhetsformerna för områden där SLS:s kompetens och styrkor bäst kommer till sin rätt.

Efter en kartläggning av hur SLS mål uppfattas i dag har ett systematiskt arbete startats för att på alla plan inom sällskapet bedöma, pröva och formulera en målbild eller vision för hur SLS:s verksamhet skall utvecklas fram till 2015.

Avsikten är att inför sällskapets 125-årsjubileum formulera en strategi för de satsningar och förändringar i verksamhet och organisation som SLS skall satsa på i syfte att uppnå uttalade mål, som skall vara ambitiöst ställda. Strategiarbetet inleddes i mars. Nyckelfrågan är vad SLS vill åstadkomma, utöver eller som alternativ till det som har gjorts eller som görs i dag. SLS:s medlemmar och andra intressegrupper har rätt och kan gärna framföra sina förväntningar på sällskapets verksamhet.

För egen del önskar jag att SLS skall vara en än mer aktiv aktör, för att i samarbete med andra organisationer med liknande syften bidra med sällskapets särskilda kompetens i en strävan att i den finlandssvenska vardagen befästa och stärka det svenska i Finland. Hur kan SLS bl.a. genom sin forsknings-, publikations- och arkivverksamhet bidra till att stärka förutsättningarna för ett betydande svenskt inslag även i kommande generationers finlandssvenska identitet? Svaret skall sökas mot bakgrund av en tillräcklig förståelse av den omgivning och den tid vi nu lever i. Vi måste förstå tidens utmaningar för att kunna anta dem. En analys av detta är på gång.

Dag Wallgren

Schlagern som TV-högtid

Ännu för ett tjugotal år sedan stämplades TV-tittande, och speciellt underhållningsprogram som Eurovisionens schlagertävling, ofta som förslöande och okulturellt. Numera är TV-kulturen och medievanor viktiga områden inom forskningen och Folkkultursarkivets frågelista om schlagertävlingen fick glädjande många svar, både från verkliga schlagerentusiaster och från personer som helst undviker hela tävlingsspektaklet.

- Jag slötittar aldrig på TV.
- Nej jag glor inte på dumburken.
- TV-tittandet får nog vara för min del.

Att se på TV har framställts som det mest passiverande, mest okulturella, mest avtrubbade och mest försöffande en män-

Publiken har kommit till Senatstorget i Helsingfors för att se Eurovisionens schlagertävling den 12 maj 2007 då Finland stod värd för tävlingen. Finalen kunde ses på en storskärm uppsatt framför Domkyrkans trappa. Innan tävlingen började underhöll artister publiken med levande musik. Foto Heidi Orava, 2159:1.

En gäst i Lordimask på Sofie Dahlstens schlagerfest i Mariehamn 2006. (Cecilia Aaltonen-Lindblom, SLS 2142:1).

niska kan syssla med. TV är något som bara folk med de mest förslöade hjärnorna kan ha något nöje av. Att inte ha TV är långtifrån alltid en fråga om ekonomi. Man kan nästan skrytsamt deklarerera att man inte har någon TV i sitt hem. Sådana TV-lösa personer kan t.o.m. få ett svagt gloriaskimmer kring hjässan. De har medvetet valt bort det onödiga i livet och i stället satsat på kvalitet och samvaro.

För tio-tjugo år sedan var TV-fördömandet starkare än i dag. För 1980- och 1990-talets kulturknuttar var all TV-underhållning lågstatusprogram. Och de undermåligaste programmen av alla var presidentmottagningen på slottet och Eurovisionens schlager tävling. Att de toppade tittarsiffrorna bevisade att de var dåliga.

I dag är tongångarna inte fullt så nedlåtande, inte ens vad gäller dessa populära program. I vår mediedominerade värld är TV en självklarhet. Man har t.o.m. flera TV-apparater i samma hem; liksom var

och en har egen telefon och egen dator kan man också ha egen TV. Program- och kanalutbudet är enormt och TV-utbudet är genre- och kvalitetsmässigt lika varierande som allt annat kulturutbud.

Medievanor har blivit seriösa forskningsområden inom många olika vetenskapsområden. Kommersiellt producerat kulturutbud anses inte längre av kulturforskarna vara oviktigt eller värdelöst att studera. Populärkulturen är tvärtom oerhört central för förståelsen av den massmedialiserade, globaliserade och fragmentariserade värld vi i dag lever i.

Eurovisionens schlagerfestival som folkloristiskt fenomen

Under våren och sommaren 2008 gjorde Folkkultursarkivet en undersökning om Schlagerfestivalen som TV-underhållning. Inspiration och idéer till kartläggningen fick vi från Nordiska museet där

man inlett en undersökning kring s.k. TV-högtider. I Sverige var det TV-tittandet i samband med Melodifestivalen, Nobel-festen och Vasaloppet som var föremål för dokumentation.

Folkkultursarkivets undersökning genomfördes som en webbenkät. En annons i *Hufvudstadsbladet* och puffar i lokaltidningarna gjorde att även andra än de som brukar besöka litteratursällskapets hemsida blev uppmärksammade på frågelistan. Webblistan besvarades av 73 personer, vilket var glädjande många. Trevligt var också att åldersfördelningen bland svararna var mycket jämn, 12–75 år. Några traditionella svar per brev ingick också i svarsskörden. Dessutom gjorde Cecilia Aaltonen-Lindblom en intervjuundersökning på Åland kring samma tema.

”Schlagern” eller ”Viisuna”

Medan evenemanget i Sverige kallas *Melodifestivalen* och *Eurovision Song Contest* är benämningarna mera varierande i Finland. Utifrån materialet i denna frågelista finns det också i Finland sådana som kallar tävlingen *Melodifestivalen*, men oftast avser man då tävlingen i Sverige.

I Finland har man alltid betonat det europeiska, man säger *Eurovisionens schlagerfestival* eller *schlagertävling*, eller maxiordet *Eurovisionsschlagerfestivalen*. *Eurovision song contest* (och förkortningen ESC) har man också börjat använda under senare år, men ofta talar man bara om *Eurovisionen*.

Den finska benämningen *Euroviisut* används ofta i finlandssvenskan, och *Eurovi-*

Eurovisionstårta med Finlands och Sveriges flagga på eurovisionsfest i Mariehamn 2006. (Cecilia Aaltonen-Lindblom, SLS 2142:3).

sorna eller *Eurovisionerna* talar man också om. Eller så säger man helt enkelt *Viisuna* eller *Schlagern*. På Åland är naturligt nog benämningen *Melodifestivalen* mera allmän än i "riket" men också där säger man ibland Euroviisut. På Åland kan man också tala om *svenska Melodifestivalen*, *finska Melodifestivalen* och *Eurovisionen* för svenska uttagningen, finska uttagningen och den europeiska finaltävlingen.

Historia och nostalgi

Eurovisionens schlager tävling har redan firat sitt 50-årsjubileum. Detta skedde hösten 2005 i Köpenhamn. Den första internationella tävlingen hölls 1956 och var från början uttryckligen en europeisk TV- och mediehandling. Finland deltog med stora förväntningar i tävlingen 1961.

Ett tiotal år senare hade Finland redan fått rykte om sig att vara den stora förloraren. Uppfattningen att Finland är ett urdåligt schlagerland smittade även av sig på oss finländare. Detta har säkert bidragit till att tävlingen hos oss många gånger har haft dåligt rykte och att både media och allmänhet har förhållit sig reserverat och cyniskt till tävlingen.

Men i schlagerhistorien ryms också många trevliga och positiva minnen. "Eurovisionen är en happening jag följt med sedan barnsben. Jag minns t.ex. hur jag som 4-åring stod framför TV:n och 'var Agnetha' och hejade på Abbas Waterloo", skrev en kvinna. Och Eurovisionens schlager tävling är förvisso en institution. Den är lika gammal som televisionen och det finns därför en hel del nostalgi i svaren. En kvinna minns tävlingen för cirka 40 år sedan: "Jag brukade titta på tävlingen med mina föräldrar och min syster då jag var 10-14 år och min pappa brukade föra protokoll och vi röstade lite sinsemellan.

Jag tror nog att det är av sentimentala orsaker som jag tittar på programmet, jag minns min ungdom och mina föräldrar."

Också många andra skribenter minns hur man samlades runt de svartvita TV-apparaterna, antingen hemma eller hos någon som hade TV, för att i realtid följa med röstningsresultatet. Det var en fläkt av stora världens glamour med alla artister och kändisar som kom in i ens eget vardagsrum. En kvinna reflekterade så här över tävlingen: "Jag saknar orkestern från min barndomstid. Det var fint när kapellmästaren i sin kostym höll i trådarna och orkestern och alla artister ackompanjerades av samma instrument och musiker. Idag är det mesta väldigt plastigt."

Finlands år

År 2006 skrällde det när Lordi och Finland vann tävlingen. I media har man betonat att finländarnas syn på tävlingen därmed radikalt förändrades. En sådan intressevägning kan man definitivt inte se i det nu inkomna materialet. Många skriver att det självklart var en stor glädje att Finland vann, men materialet ger ingen som helst fingervisning om att stora skaror skulle ha blivit eurovisionsfrälsta på grund av detta. Tvärtom blev kritikerna ännu mera kritiska. Här är några kommentarer om Finlands "framgång": "Det var en plåga för trumhinnorna." "Det var ett fruktansvärt scenframträdande. Det hade ingenting med musik att göra." "Lordis seger var pinsam." "Katastrofen i Aten."

De som gladdes sig var desto mera entusiastiska. "Jag höll på att trilla av stolen av förvåning och glädje!" skrev vår yngsta frågelistvarare, en 12-årig pojke. "Det var som en överklig, underbar dröm", skrev en medelålders kvinna, medan en 15-årig flickas reaktion var denna: "Jag

räknade hela tiden vad våra poäng var och vem som gav 12 poäng åt Finland. Genast när Lordi vann trodde jag inte det. Jag och mina vänner började hoppa omkring och skrika.”

Några skriver också om hur folk gick ut på gatorna för att fira segern. ”Då Lordi vann for vi ut och firade lite! Det var så kul stämning i Åbo då och en kille sprang omkring naken. Verkligt karnevalistisk stämning och glädjen var på topp i hela stan. Då måste man passa på och fira med – och bli liksom en del av hela glädjen!”

Det året Finland var värd för tävlingen är det klart att folk engagerade sig mera än vanligt. En yngre kvinna berättade:

För det mesta brukar jag titta på tävlingen med familjen. Då Finland var värd bullade vi upp ordentligt! Vi lagade i ordning en ”kisastudio” hos en kompis och riggade upp en videokanon. Sedan satt vi där och åt och drack gott. Det var jätteroligt och man var ju så stolt som finländare det året – arrangemangen var ju otroligt proffsiga och programledarna roliga och duktiga, fast man kanske oroade sig en aning för just det på förhand. Man är ju så van vid att skämmas som finländare då det gäller Eurovisionen, men annat var det nu. Det var riktigt otroligt hur jag riktigt uppriktigt kände mej oerhört stolt över vårt land och vad vi kan få till stånd! Den gången var det litet av en fest så nog var vi kanske lite festligare klädda. Och tilltugget var också festligare minns jag. Riktigt rolig och minnesvärd kväll, i synnerhet då man kunde se alla bidrag på en enorm duk!

”Tror du faktiskt att jag ser på DET programmet!”

Det är glädjande att också sådana personer som har ett svalt intresse för Eurovisionens schlagertävling har svarat på frågelistan. Hos svararna finns hela spektret av åsikter: de som tycker att TV-tittande

Miljöingenjör Sofie Dahlsten utklädd till schlagerdrottning i boa och tiara i Mariehamn 2008. På hennes schlagertävling är det brukligt att man har tre-fyra galaklänningar till hands, som man varvar under kvällens lopp. Foto Cecilia Aaltonen-Lindblom, SLS 2142:19.

överlag är dumt och tråkigt, och att just detta program är ointressantast av alla, de som har TV:n på under finalkvällen men samtidigt kan städa, handarbete eller syssla med något annat, de som alla år försöker se på tävlingen, men antingen somnar innan vinnaren utkorats eller gett upp och gått och lagt sig, de som engagerar sig i tävlingen, ser och hör på förhandsvisningar i TV eller på nätet, läser

Viola Willman i Lumparland håller upp Nya Ålands schlagerbilaga (24 maj 2008). Schlagerkommentatorn David Lindström har bedömt och förhandstippat de 25 bidragen med 1–5 stjärnor. Viola Willman har fyllt i med egna kommentarer vid varje bidrag. Foto Cecilia Aaltonen-Lindblom, SLS 2142:9.

kommentarer i tidningar och i nätbloggar, planerar tittandet så att ingenting stör, bjuder in vänner eller går på eurovisionspartyn där programmet är i fokus hela kvällen. Ytterligare en grupp bland dem som svarat är superentusiasterna, dvs. de som alla år reser runt till finalplatserna och ser showen live.

Bland entusiasterna är intresset genuint och ofta enormt. Många köper alla samlingskivor, alla dvd:n och cd:n, bandar alla finaler och lär sig sjunga sångerna. De tittar och lyssnar på eurovisionslåtar under året och blir levande uppslagsverk på detta specialområde.

Det är inte lika lätt att vara Eurovisionsfantast som att vara t.ex. supersportintresserad eller trädgårdsnörd. De trädgårds-

och sportintresserade har ett "etablerat" intresse, medan många av schlagerentusiasterna antingen skäms för sitt intresse eller får många negativa kommentarer om det. Ur denna rika skörd plockar jag några: "Kompisar tittar lite snett på en när man avslöjar att man följer med Eurovisionen, men det gör det ännu roligare." "Mina kompisar tycker att jag är lite tönstig när jag tycker så mycket om Eurovisionen." "Jag har ESC-dvd:n stående på min bokhylla, och det brukar nog resultera i en del sarkastiska kommentarer." "Pratar man med sådana som inte tittar så kan man ju nog få höra att man är lite konstig eller annorlunda, eller knasig eller knäpp kanske till och med."

Det finns överlag rätt mycket negativa

kommentarer om schlagertävlingen. I svaren finns hela arsenalen av stereotyper, samma klichéer som ständigt upprepas i tidningsspalter, i kommentarer, i diskussioner, i bloggar och i andra skrivelser i tävlingstider: Det var bättre förr då inte så många länder deltog. Öststaternas ankomst har ändrat festivalen till det sämre. "Kompisröstningen" tilltar allt mera år för år. Tävlingen är bara en medicirkus utan innehåll, det är bara glitter och kommersiella klyschor i sångerna och man försöker bara överträffa varandra i storlagenhet i scenframträdandet. De kvinnliga artisterna är så lättklädda att de snart inte har på sig något alls. Festivalen förlorade helt sin charm och blev likriktad då artisterna inte länge måste sjunga på sitt eget lands språk. Det är inte längre riktiga schlager som framförs utan hårdrock och pellejönssånger. Sångerna är klichémässiga och dåliga. Allt är likformigt och massproducerat.

De som definitivt är ointresserade har skrivit mycket korthuggna svar. Det är bara "nej, nej, nej, nej!!" som svar på frågor om man t.ex. läser om artisterna, följer med förhandsvisningar, väntar på finalkvällen osv. "Jag försöker undvika det så gott det går", skrev en man. En annan konstaterade: "Jag försöker bojkotta, men min ena dotter skall alltid glo på det." "Jag bryr mig om det lika mycket som jag bryr mig om gamla brödkivor i mögelsås", skrev en 15-årig pojke.

Men så finns det sådana som trots sin påstådda avoghet ändå inte kan låta bli att titta, och därför kommer med förklaringar och undanflykter. Man ser på tävlingen bara för att det är ett så idiotiskt program, för att man bara vill kolla in hur fel folk röstar, för att ta reda på vilka länder som håller på varandra eller hur fel journalisterna och kommentatorerna har haft. En man skrev t.ex. att "jag tycker det är ett eve-

nemang av såpass stor kulturell betingelse att man inte kan låta bli att följa spektaklet. Dock undviker jag att läsa skvallerbetonade kvällstidningsrubriker utan ser mer till det musikaliska i bidragen."

"Mina kompisar är helt eurovisionstokiga"

Utifrån de svar vi nu har fått in via denna webbenkät kan man inte se några skillnader på intresset mellan åldersgrupper. Det finns ungdomar som är helt ointresserade av tävlingen och det finns pensionärer som är heltända på hela cirkusen. Bland homosexuella män finns i hela Europa många schlagerfestivalentusiaster. En av dessa redogjorde för sitt engagemang och firande i sitt svar på Folkkultursarkivets frågelista:

Vanligtvis tittar vi på tävlingen hemma hos oss eller hos någon kompis. Ifjol hade några kompisar hyrt en lokal med bar och storbildsskärm för ett stort Eurovisionsparty, mest kanske Helsingfors värdskap till ära. Det var lyckat, vi hade indisk buffé och en dragartist som agerade värdinna innan själva tävlingen körde igång. Som homosexuell man hör jag nog till en liten subkultur vad beträffar Eurovisionen. Av någon anledning tar homosexuella män Eurovisionen med stort allvar, man förbereder sig väl och jag har bl.a. vänner som känner igen och vet massor om alla schlagerlåtar genom tiderna. Också typ de låtar som kom på andra och tredje plats i t.ex. Cyperns nationella uttagningar år 1974! Helt otroligt, men sant.

Schlagermenyn och Valborgsmenyn ser ofta snarlika ut. Med andra ord är det champagne och skumvin som gäller. Ofta någon sallad, något festligt. Egentlig mat äts med fördel före själva programmet, men plockmat går att hantera även under pågående föreställning. Det är otänkbart att syssla med annat under programmet. Ja, förutom samma sak som då finländarna bänkar sig framför TV:n för att titta på självständig-

Det spanska bidragets lite speciella dans har inövats av Sofie Dahlsten och hennes vänner och dansas här på hennes schlagerfest på Europafinalkvällen 2008 i Mariahamn. (Cecilia Aaltonen-Lindblom, SLS 2142:6).

hetsdagsbalen – man kommenterar artister-
nas klädsel, uppträdande och stämningen
överlag.

Bland svararna finns några personer som
varje år reser runt till finalplatserna och
upplever tävlingen live. En av dem var
en 28-årig kvinna.

Jag har varit på plats och ställe åtta år i rad
tillsammans med en likaledes ESC-tokig
vän. Jag ser förhandsvisningarna innan och
brukar även kolla på nätet. Reaktionen från
omvärlden? Tja, vissa kan väl vara lite skepti-
ska, men vid det här laget har jag "frälst"
nästan alla jag känner. Vem som represen-
terar mitt eget land spelar inte så stor roll,
mitt schlagerintresse har inget med patrioti-
sm att göra alls.

Vi var i Aten år 2006 men hade bara lyckas
få biljetter till semifinalen, så vi såg fina-
len på ynkelig liten TV på hotellrummet. När

Finland vann klädde vi på oss och åkte till
arenan, där vi träffade på andra finnar och
lyckades mygla in oss på efterfesten på Euro-
club, trots att vi inte var ackrediterade det
året. Reaktionen var: wow, det kunde man
aldrig tro – att FINLAND skulle vinna!

Fjolårets vinnare tyckte jag bra om. 12/5
2007 var jag på plats i Hartwall Arena. Täv-
lingen har ändrat sig, jo. Till det bättre! I
barndomen tittade jag också på ESC, super-
engagerat sen 1990. Engagemanget har vuxit,
men har väl hållit sig på ungefär samma
(höga) nivå under hela 2000-talet.

Liksom denna skribent är det många
som tycker att evenemanget har ändrat
sig till det bättre. Det är helt trevligt att
det har blivit en showtävling, det är i takt
med tiden. En skribent funderade så här:
"Förändringen är inte bara av ondo. I
min barndom var det massor av seriösa

ballader och ett stort allvar över hela tävlingen. Idag är det mera lek och skämt, inget är heligt längre.”

Det är också många som tycker att det är Östeuropa som har räddat hela tävlingen. En man uttryckte sig så här: ”Som kontrast till västerländsk dekadans och protestkultur framträder ett livskraftigt och genuint Östeuropa med sinne för skönhet och en allvarlig inställning till livet. Naturligtvis skall man inte dra för stora växlar på detta tema, men skillnaden är märkbar.”

Uppdukade bord och pyjamasfest

Då Eurovisionens schagerfinalkväll går av stapeln, bänkar man sig i otaliga finländska hem i soffgruppen framför TV:n. På soffbordet har man dukat fram småplock som chips, popcorn, godis, ost, frukt eller pizzabitar, tillsammans med vin, cider och öl. Egna tippningslistor och tidningarnas listor ligger framme och fylls i. I somliga soffgrupper är det blodigt allvar. Ingen får tala om någonting annat än om tävlingen, och man kan inte ens gå på toaletten förutom under pausunderhållningen.

Ringa eller skicka sms hör dock till det tillåtna, t.o.m. efter varje låt, men då skall det handla om saken, om ”vad man tycker om kläderna och musiken och hur de sjöng”. Telefonerna hålls redo för att man skall kunna rösta, upprepade gånger om man tycker att det behövs. Favoriterna väljs ut och dem håller man stenhårt på. Om de får dåliga poäng känns det som ett nederlag. ”Om det är något bidrag, som jag inte alls gillade, som vann, så surar jag en stund. Men det är inte så allvarligt. Är det ett bra bidrag som vann, så blir jag glad!!!” skrev en tonårsflicka.

Några ungdomar skriver att program-

met kommer så sent att om man vill se det tillsammans med andra får man lov att övernatta. Det blir då en ”pyjamasfest”. En 16-årig flicka skrev så här:

Det är en trevlig kväll det!!! I år blir det för tredje året i rad, som jag kommer att se på ESC tillsammans med mina tre bästa vänner, hemma hos en av mina vänner. Jag brukar inte klä upp mig inför kvällen, men eftersom vi brukar övernatta hos min kompis, så kan det hända att det blir lite pyjamasparty.

Vi brukar äta chips, popcorn, godis, grönsaksdipp mm. Vi äter under programmets gång, men ibland är det så spännande att man glömmer bort att äta ... Vi förhandstippar minsann och visst har vi slagit vad om saker och ting också. Vi brukar skriva upp vad var och en ger för poäng (från 4–10) för varje enskild låt och så brukar vi kommentera varför vi just gav den poängen, vi gav. Jag brukar nog rösta en eller två gånger på den låten jag tycker bäst om! Om jag har svårt att bestämma mig så röstar jag fast på 2 stycken låtar.

Det är en tävling där länder tävlar sinsemellan, men utifrån svaren är nationalitetstänkandet ett annat än t.ex. vad gäller sportevenemang. Ett relativt stor antal av dem som svarat menar att de engagerar sig mera i Sveriges uttagningstävlingar än i Finlands. Enligt de svar som nu inkommit så håller många finlandssvenskar t.o.m. mera på Sverige än på Finland, speciellt om man tycker att vår egen låt är dålig. Många ser inte ens på de finska uttagningarna, utan enbart på den svenska. Majoriteten av dem som redogjort för sitt röstningsbeteende menar att de alltid röstar på den låt de tycker bäst om, vilket land det är tar man inte hänsyn till.

Det finns å andra sidan i många svar något av en Sverige–Finland landskamp. Det är inte så stor skillnad hur många poäng Finland får, huvudsaken är att Finland slår Sverige. Det blir också ilska

"Jag ser väldigt mycket fram emot Eurovisionen. Jag följer med ända från oktober–november när dom släpper låtnamnen och sen alla diskussioner i tidningarna vem som ska sjunga den ena och den andra", sade en 22-årig man i Mariehamn, som här visar upp sin kompletta dvd-eurovisionssamling. Foto Cecilia Aaltonen-Lindblom, SLS 2142:40.

kommentarer i många hem om Sverige inte ger höga poäng åt Finland trots att man i Finland håller på Sveriges låt. Och kompisröstning finns också hos oss. En 15-årig flicka skrev: "Ifall jag röstar så röstar jag på något nordiskt land. Det spelar ingen roll hurudan låt det är, bara för sympati. Så brukar jag kolla in om Sverige, Danmark, Norge eller Island ger höga poäng åt Finland, om de inte ger blir jag sur, för Finland ger ju nästan alltid höga poäng åt dem."

I dagens satellit- och kabel-TV-tid är det inte heller alls alla som ser tävlingen från Finland, utan man kan se den från Sverige, BBC eller något annat bolag eller land. Då kan man inte rösta men man

upplever att kommentarerna är intressantare att lyssna på än från Finland. En 23-årig studerande skrev:

Jag brukar se på Finlands och Sveriges uttagning, dock med större nöje på Sveriges eftersom bidragen oftast är mera i min smak. Om jag hade möjlighet att se på andra länders uttagningar skulle jag göra det. I år lyssnade jag faktiskt på en del andra länders bidrag på YouTube.

Jag brukar se på Finlands och Sveriges förhandsvisningar, poängsatta låtarna och sedan när skivan kommer ut spela den om och om igen. I tidningarna läser jag allt som har med Eurovisionen att göra, men inte så mycket på nätet och så har jag de senaste åren köpt den officiella Eurovision fanboken. Eftersom jag följer med Finlands och

Sveriges uttagning vill jag naturligtvis att den låt jag gillar bäst representerar respektive land. De flesta av mina vänner följer inte med tävlingen, men inom min familj har det alltid varit en viktig händelse.

”Det är ett glatt evenemang oavsett vem som vinner”

Utifrån svarsskörden i denna tävling framkommer att svararna visserligen tycker att Eurovisionen är ett evenemang där länder tävlar mot varandra, men det är också en musiktävling där man kan rösta på låt och artist utanför allt nationstänkande. Mari Pajala har i en omfattande studie undersökt vilken roll nationaliteten har spelat i eurovisions-sammanhangen och vilka kriterier som kännetecknar ”finsk” musik. Hon har funnit att finlandssvenskheten inte i alla läger har rymts med inom detta finsk-hetsbegrepp, trots att det på finskt håll rått en uppfattning om att det kan vara strategiskt fördelaktigt att en svenskspråkig låt representerar Finland i detta internationella sammanhang. Inte heller finlandssvenskarna själva har alltid känt att Finlands bidrag representerar dem. Då Finland har haft en svenskspråkig artist har man bland finlandssvenskarna starkt fört fram att ”vi” nu har en ”egen” representant i detta namnkunniga sammanhang.

Hur det går för Finland är naturligtvis inte betydelselöst för finlandssvenskarna, men denna undersökning understryker det som Mari Pajala kommit fram

till, nämligen att finlandssvenskarna inte riktigt känner sig som ”finnar” i detta sammanhang. Vi följer med Sverige och Norden minst lika intensivt som Finlands framgångar. De nationella hjärtbultningarna är inte speciellt intensiva, speciellt inte om ”finnarna” klarar sig dåligt. Kanske är det Finlands klena framgångar under åren (utom 2006) som gjort att intresset hos entusiasterna riktas mera mot musiken än nationen. Orsaken till att finlandssvenskarna inte är så nationalistiska just i detta sammanhang beror dock säkert till största delen på att den rikssvenska lätta musiken under generationer har uppfattats som en del också av finlandssvenskarnas kultur. Den rikssvenska vis- och schlagertraditionen är också vår.

Också denna både kontroversiella och påkostade tävling avslöjar således något om finlandssvenskarnas mångbottnade identitet.

Anne Bergman

Källor:

- SLS 2142 Melodifestivalen och Eurovision Song Contest. Ljudband 2008:48-62, Cecilia Aaltonen-Lindblom 2008.
- SLS 2159 Folkkultursarkivets specialfråge-lista nr 58 ”Eurovisionens schlagertävling”, Anne Bergman 2009.
- Murtomäki, Askö: *Finland 12 points! Suomen Euroviisut*, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos 2007.
- Pajala, Mari: *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria*, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen tutkimuksia 88, Jyväskylä yliopisto 2006.

Från barnsängskalas till baby showers

Hur firar vi i dag att en baby skall födas eller har fötts? Den frågan har Folkkultursarkivet ställt till föräldrar i Svenskfinland. Svaren tyder på att allt fler har varit med om den amerikanska festen baby shower.

I dag sprids information om innovationer snabbt över världen. Detta gäller också fester och traditioner. I Norden har vi sett hur Alla hjärtans dag och Halloween har etablerat sig vid sidan av hävdvunna högtider. Dagens festsed kombinerar gärna bruk från olika håll av världen, traditioner från olika tider och varierande sammanhang.

Just nu håller firandet av s.k. baby showers på att sprida sig i Norden. Dagens medievärld ger en traditionsforskare rika möjligheter att följa med innovationsförloppet. Festen dyker upp i privata och offentliga bloggar, på internet diskuteras åsikter för och emot det nya fenomenet och man kan lätt kontrollera om rekvisita kring den nya festen finns till salu i det egna landet.

För att få reda på i vilken mån baby showers redan slagit igenom på svenskt håll i Finland lade Folkkultursarkivet hösten 2008 ut en webbfrågelista om festen. Samtidigt frågade vi hur de nyblivna pappornas firande av baby'n går till. Sederna är nya och internationella, men har äldre motsvarigheter. I den gamla finlandssvenska folkkulturen ingick en mängd traditioner vid ett barns födelse,

bruk som avspeglade sin tids mentala och sociala världsbild.

Barnsängsbesöken i äldre tider

Uppteckningarna i Folkkultursarkivets äldre samlingar berättar om en tid då ett nyfött barn ansågs innebära både en säkerhetsrisk i hemmet och en statusförändring för den nyblivna modern. En hel del folktro var förknippad med vården av barnet. Modern, som under tiden före kyrktagningen var hänvisad till isolation i hemmet, skulle visas vördnad och samtidigt ges handgriplig hjälp. En uppteckning från Terjärv berättar:

Båntjälndje fick ost, bröd, kött och gröt, när gifta par inom släkten kommo med bånkonåmaten på lördagskvällen. Ungefär tre dagar efter barnets födelse kom man. Barnsängskvinnan hade kniv och järnbit med sig och psalmboken under barnet [som skydd mot onda makter]. Folket ute i stugan fick "båntåna" d.v.s. smakbitar av bånkonåmaten som värdinnan i kammaren delade ut. Också gästerna fingo båntåna med hem till barnen: ost och vetebröd. Barnsängskvinnan hade dessa gåvor att tugga på i kammaren, eftersom hon inte fick komma ut i stugan och äta annat.

Barnsängsbesöken har gamla anor i de flesta kulturer och t.ex. i 1500-talets Europa lär kalasen ha urartat i rena supgillen. Också i Svenskfinland kunde brännvinet vara en viktig festingrediens.

När ett barn har blivit fött och de närmaste bestyren undanstökats, var det rätt vanligt att modern inbjöd grannkvinnorna till ett gille. Detta försiggick en hel dag och var ett veritabelt supgille med stöj och buller, varunder de övriga inbyggarna i gården höllo sig mera på sidan. Kvinnorna berusade sig i regeln grundligt. Barnsängskvinnan hade vid sin huvudgård en brännvins- eller "konjakspotta", som hon flitigt anlidade, ofta med den påföljd, att också hon blev redlöst drucken. (Vörå)

I rika bondbygder antog förningen till barnsängskvinnan enorma proportioner. I Kronoby bestod "nipibullan" som fördes åt en rik värdinna av "15 bröd, en tiokannbytta full av korngrynsgröt, ett får-lår, ett kalvlår, en träask med smör och tre eller fyra ostar". Från Lappträsk berättas att en kvinna rent av fick 20 ostar av olika kvinnor i släkten, då hon låg hemma med sin nyfödda dotter.

Ännu på 1970-talet kunde Folkkultursarkivets ordsmeddelare berätta minnen från barnsängsbesök. De rikaste beskrivningarna kom från Österbotten där "bånkönåmaten" bars till barnsängskvinnan i "morokorgen" (Korsholm och Vörå). Benämningen "barnsöl" användes både om barnsängsbesök och om dopkalas (Peder-söre, Esse och Purmo). I Närpes talades om att "föra barnsängsgröt" och i Jeppo firade kvinnorna knytkalaset "pirtis". Festerne var många och kunde infalla både före och efter dopet.

I Åboland kallades serveringen i samband med besöket "barnfot", i Östra Nyland "tåmis" efter finskans "tuomisia", "föron" eller "tånan". Sockerkakan var här den vanligaste matgåvan och en hus-

mor förärades vid sin tvillingnedkomst på 1910-talet hela 21 sockerkakor av grannkvinnor och släktingar.

Uppteckningar från alla delar av Svenskfinland visar att seden att hjälpa en nybliven mor med nödvändiga sysslor och styrkande mat var en självklar del av kvinnors grannumgänge. Varje ort hade sin tradition när det gällde gåvor och svarstraktering.

Terttu Kaivola, som undersökt festerne på finskt håll, har påpekat att barnsängskalasen i de breda folklagren upplevdes som viktigare än festligheterna i samband med dopet. Med "varpajaiset" avsågs ursprungligen trakteringen åt den nyblivna mammans gäster. Ett annat namn på barnsängsbesöken var "rotinat", en förvrängning av det ryska ordet för förlossning.

Peter Slotte har i en artikel behandlat det speciella faktum att barnsängsbesöket i många länder haft ett namn som anknyter till orden "fot" eller "tå". Han påpekar att orden har sin bakgrund i en felaktig översättning av det lågtyska ordet *kinde-sfood*, alltså barnföda som småningom fick formen *Kinderfuß*, barnfot. Benämningen spreds till nordligare länder och här började man tala om "barntår" när man ville markera att det var "resterna av barnfoten" gästerna serverades.

Vad är en baby shower?

Bland blivande mammor firas i dag allt oftare baby showers, en tillställning som ger den nyfikne miljoner träffar på internet. Nätordboken Wikipedia definierar baby showers som fester vid vilka gästerna överlämnar gåvor till ett kommande barn. Seden, som har spritt sig från sitt hemland USA, uppges vara relativt ny i Europa och även på andra kontinenter.

Wikipedia understryker dock att det i de flesta kulturer tidigare existerat festligheter kvinnor emellan just i samband med den känsliga barnsängsperioden. Baby showers noteras också ha rykte om sig att höra till en hel familj av kommersiella festtraditioner spridda från USA.

Eileen Fischer och Brenda Gainer menar att baby showern har karaktären av en övergångsrit i den bemärkelsen att de deltagare i festen som redan själva är mödrar kan initiera den gravida kvinnan i moderskapets mysterier. Festen manifesterar kvinnlig solidaritet och samhörighet och markerar slutpunkten på den blivande moderns självständiga liv. Dagens showers kan emellertid också firas bland arbetskamrater och i sällskap av barnlösa väninnor.

Samtidigt har festen ofta drag av ett barnkalas. Dekorationer, traktering och festprogram kan ges en barnlig prägel, ofta med ett vuxet stuk. Det speciella med baby showers är ju att de till åtskillnad från äldre tiders begivenheter under barnsängsperioden firas redan innan barnet är fött.

Webbfrågelistan om babyfester

När Folkkultursarkivet för fem år sedan första gången frågade om baby showers hade bara en kritiskt inställd svarare erfarenheter av firandet:

Det där med baby shower har jag nog alltid tyckt att är rätt löjligt. Jag har bara varit med om en sådan tillställning och visst var det helt ok för det var en väninna som jag tyckte om och som hade försökt få barn länge. Men kanske det bara är en löjlig princip från min sida att jag helt enkelt inte gillar sådana där amerikanska traditioner som folk försöker prångla på en. Mest minns jag att vi pratade förlossningshistorier, alla bredde på med så hemska detaljer som möjligt och så drack vi

"Gåvorna vid min första baby shower var babykläder och en liten flaska äkta champagne som jag fick order om att sätta med i BB-väskan. Vi fick också ett badkar och i karet fanns en overallklädd bebis formad av blöjor." SLS 2164 (Foto Eva Frantz)

kaffe och åt godsaker som värdinnan bjöd på. (Kvinna f. 1965)

Årets webbfrågelista om babyfester besvarades av 26 kvinnor och 5 män. Alla kvinnor visste att seden att fira baby showers kommer från USA. Själv hade man fått kunskap om festen via personliga kontakter eller vistelse i USA, men också via internet.

En väninna till mej tyckte att hon ville ordna en babyshower åt mej då jag väntade mitt första barn. Traditionen är väl amerikansk, men i detta fall var det väl ett sätt att skämma bort den blivande modern med

söta presenter och god mat, allt i jämlikhetens tecken, det är ju vanligare (tycker jag) att männen ordnar barntå. Vi tyckte att det var lite "fel" att kvinnan som är gravid och föder och sen oftast dessutom är mera bunden vid den nya babyen den första tiden inte skall få något "roligt", sådär som männen (som inte gör så värst mycket med själva barnafödandet). (Kvinna f. 1976)

Tidningen *Mama*, som utges i Sverige, och TV-serien *Sex and the City* anges som andra inspirationskällor.

Showern som i allmänhet ordnas någon månad före beräknad nedkomst varierar till sin storlek och kan inbegripa allt från en handfull väninnor till ett trettiotal gäster. Då det i affärerna i Finland ännu inte finns baby shower-rekvisita att köpa får festarrangörerna improvisera. Också barnsängsbesökens matgävor kan leva kvar:

Ett gäng tjejer ordnade själva festen hemma hos mej. De hämtade alla något att äta och hängde upp ballonger med babymotiv. Sen hade alla med en liten present och så talade vi naturligtvis mycket om födseln och den första tiden hemma med babyen. De som redan hade barn agerade "experter" och delade med sej av goda råd. När vi firade en av mina vänner så fyllde vi dessutom på hennes frys med kaffebröd som hon kunde bjuda under den första tiden då alla ville komma hem och se den nya babyen, på detta sätt behövde hon inte tänka på det. (Kvinna f. 1976)

Överraskningsaspekten är viktig och baby showers liknar i det avseendet möhippor, där festen är en överraskningsgåva av väninnorna till den blivande bruden. En kvinna berättar om en fest 2004:

Först ställde vi upp oss på ett led och sen kom mamman gående och fick se oss alla och vi ropade "baby shower". Sedan gick vi in och skålade i champagne. Glasen var dekorerade med rosa eller blåa rosetter. Gästerna skulle välja blå, om man trodde barnet skulle bli en pojke, och rosa om man spådde

en flicka! Sedan gick vi ut i trädgården där det var dukat stående bord med vackra blommor. Blivande mammans syster hade planerat. (Kvinna f. 1961)

Trakteringen vid festerna varierar. Godsaker i barnkalasanda, kaffebjudning, grillfest på terrassen och knytkalas förekommer. Pajer och sallader kan kombineras med muffins och *cupcakes*, bakverk med amerikansk anknytning. Serveringen är ägnad att skämma bort den blivande mamman och även vara i gästernas smak:

Oftast serveras en god sallad med bröd, pajer och goda efterrätter och det som den gravida mamman hade behov av (typ choklad eller annat sådant). Ofta följer man den blivande mammans diet – serverar vegetarisk mat om den blivande mamman är vegetarian. (Kvinna f. 1977)

En mångfald lekar

Internetsidorna med temat baby shower presenterar hundratals sällskapslekar lämpliga att ta upp i festprogrammet. En regelrätt baby shower är en programfest som enligt rådgivarna på nätet skall få en att minnas barndomens glada lekfyllda kalas.

Lekarna är en del också av den finlands-svenska traditionen. Gästerna spår babyens kön på olika sätt, gissar vilken gäst som hör ihop med vilket babyfotografi, parar ihop kändisar med kändisbarn, gissar barnsånger från textstumpar, gissar födelsevikt och längd, och smakar på barnmat.

Vi lekte tre lekar: gästerna skulle gissa mitt magomfång, de skulle ge namnförslag och så lekte vi en lek med föremål under kaffekoppar som skulle förutspå babyens karaktär. Jag hade undanbett mig de fjantigaste lekarna. Jag bad också gästerna ge sina bästa tips inför förlossningen. (Kvinna f. 1970)

"Gästerna vid baby showern serverades drinkar med babydockor i inspirerade av 'Waiter, there's a baby in my drink'-scenen i baby shower-avsnittet av TV-serien Sex and the City. De babydockor jag efter mycket letande hittade i en leksaksaffär i Borgå var så små att jag blev rädd att folk skulle sätta dem i vrångstrupen, så jag frös in dem i iskuber för säkerhets skull." SLS 2164 (Foto Eva Frantz)

Vissa lekar är inspirerade av gamla folkliga spådomskonster, andra liknar sällskapslekar på födelsedagskalas eller förlustelser i samband med gulnäftsintagningar.

"Gissa bajset" var en kul grej som gick ut på att det fanns ett antal blöjor vari man smält olika sorters choklad och vi skulle då gissa vilka sorters choklad det var frågan om. (Kvinna f. 1981)

Många svarare understryker att festen trots allt gick "lugnt till", i kontrast till de hysteriska amerikanska tillställningar man sett på film och i TV. Att bara sitta och skvallra eller prata barn och förlossningar kan också vara temat på en baby shower.

Blöjtårtor och "skämma bort mamma"-presenter

Öppnandet av presenter beskrivs ofta som höjdpunkten på festen. Gåvor överlämnas dels till det väntade barnet, dels till mamman. De kan vara uttryck för gästernas sakkunskap vad gäller nyttiga babyprylar:

Mamman fick hudvårdsvaror, mest gavs dock presenter till babysen, saker som vi själva ansåg skulle vara bra att få. Ju mera barn det har kommit med i gänget desto oftare har man skaffat dem sådant i klädväg eller leksaksväg som man själv upplevt vara nyttigt då man hade en riktigt liten nyfödd hemma. (Kvinna f. 1977)

Vad gäller mamman är det "skämma bort presenter" som gäller: tidningar och choklad att ha med till BB, massageolja eller presentkort till skönhetsbehandling. En mycket speciell gåva är blöjtårtan som nästan kan ses som en symbol för hela festen, ett ymnighetshorn av påhittighet, nytta och nöje:

Den bästa presenten var blöjtårtan. Alltså blöjor i mängd och massor ihopsnurrade till att likna en bröllopstårta och instucket mellan blöjorna fanns småsaker till baby, såsom tuttar, sockor, nappflaskor osv. Allt ihopa sveptes sedan in i cellofan och sidenband. När en väninna hade baby shower var det jag och en annan väninna som gjorde tårta åt henne med allt från amningsinlägg till snuttefiltar istoppat. Men i den tårtan ingick även presenter till mamman: en tröja och ett par örhängen. (Kvinna f. 1977)

En viktig inspirationskälla till blöjtårtan var baby shower-avsnittet i TV-serien *Sex and the City*. Programmet *Sissi* i Radio Vega presenterade i april 2008 blöjtårtan i en intervju med grafikern och webbdesignern Erica Järnström, som tillverkar sådana på beställning.

Är festen något för finländska förhållanden?

De flesta svararna var positivt inställda till seden att fira baby shower. Man är dock angelägen om att understryka att gemenskapen, vänskapen och möjligheten att träffas och umgås i glada tecken är det viktiga. Ingen gillar festen enbart för de överdådiga gåvobergens skull. I likhet med firandet av polterabend och bröllop får mamman här sola sig i odelad uppmärksamhet från vännerna, som skapat festen för henne i enlighet med hennes egen personlighet:

Jag älskade möjligheten att för en gångs skull få stå i centrum som blivande mamma. Som blivande mamma är det stundande ju det absolut viktigaste och det var skönt att för en gångs skull faktiskt få prata om det och firas. Det var huvudsaken på festen. Jag tycker att varje blivande mamma är värd att firas och uppmärksammas just som mamma, för när babyn fötts är det ju den som står i fokus. Och det ÄR en stor sak att bli mamma i dagens samhälle, inte bara något som man gör för att man borde och för att kvinnor fött barn i evigheter. Då är det skönt att omhuldas av kompisarna i den stundande nya rollen, säkert på ett helt annat sätt än vid en möhippa. (Kvinna f. 1977)

Bland svararna finns emellertid också kvinnor som har obehag för att ta ut glädjen i förväg när förlossningen ännu inte är lyckligt överstånden. Också kvinnor i mormors- och svärmorsgenerationen kan

"Jag fick en äkta blöjtårta, precis som i USA, men inte en av pappersblöjor, utan en mer jordnära natur- och konsumtionsinriktad variant. 'Tårtan' innehöll en massa tygblöjor som givaren sytt själv, små spetstrosor, tossor, en handduk och som stöd i mitten en burk ekologiskt tvättmedel. En diaper-cake skall gärna se ut som en brölloptårta med krusiduller." SLS 2164 (Foto Eoa Frantz)

ha svårt att förstå sig på en fest av detta slag.

Jag tycker festen känns onödig ... Obehagligt med alla fina presenter ifall något skedd händer. (Kvinna f. 1980)

Om man stöper om festkonceptet så det passar finländska förhållanden tycker många ändå att tillställningen kommer att ha en framtid också här. Och många entusiastiska anhängare finns redan.

Alla mammor är värda att firas, speciellt första gången de blir mamma. Det är på sätt och vis större än att gifta sig, eftersom ens liv förändras så grundligt av att få barn och som sagt, när baby'n väl kommit så glöms mammorna lätt bort. Jag kommer att ordna för alla mina kompisar när det är dags och jag kommer att satsa mycket på planeringen – min shower var oförglömlig även om den inte var märkvärdig! Bara för att det var mig och mitt moderskap de firade, på allvar! (Kvinna f. 1977)

Pappornas fest

I Folkkultursarkivets förfrågan deltog också några pappor som berättade om sitt firande av den nya baby'n. Redan mängden benämningar på pappornas fest visar att firandet är väletablerat. Det finska namnet "varpajaiset" används också av finlandssvenskar, men man kan också tala om tåräkning eller tådipping (Helsingfors), tåfest (Pargas), baby-cognac (Karis), pappakonjak (Åland), fira barntårna, tåkrympning (Borgå, Esbo) eller cigarrfest (Österbotten). Pappans fest skall helst ordnas innan mamma och barn kommit hem från BB och arrangemangen behöver inte vara komplicerade:

Min egen son föddes i maj 1993. Det var klart det skulle firas, mamma och barn låg ännu på Kvinnokliniken. Jag var helt omtumlad, men ringde ihop kompisarna till följande dags afton och vi var väl ett tjugotal "grabbar". (Man f. 1956)

Bjöd in några kompisar innan mamma och dotter kom hem från BB. Kompisarna kom med present till mig och dotter och fick mat och dricka i gengäld. (Man f. 1977)

Till åtskillnad från männen som är ovetande om (eller ointresserade av) hur baby showern går till kan många kvinnor berättat om hur deras män firade det nyfödda barnet:

Papporna satt hemma hos den nyblivna pappan, de inbjudna hade med sig gåvor till den nyfödda baby'n. De åt nåt saltigt, pratade, drack cognac och rökte cigarr. Pappan var klädd i en blus som det stod PAPPÅ på. (Kvinna f. 1975)

Det vanliga är att den nyblivna pappan själv arrangerar festen. I firandet utgör spriten och cigarrerna de viktigaste elementen:

Tiden före födseln reste jag mycket utomlands och hade hamstrat tax free champagne. Dessa buteljer tömdes en masse. Sedan hade jag lagat en låda med potatis och lammfärs – enkelt i ugnen för många personer. Billigt rödvin till. Till kaffet cigarrer (traditionens kanske mest "ovariabla" och ofrånkomliga del) och konjak. Det var ett hyggeligt sjöslag att hämta sig från innan barn och hustru kom hem. (Man f. 1956)

Att skåla i champagne, röka cigarr och dricka whisky är väl det som kan kallas program vid festen. (Man f. 1977)

Alla män menade att festen är en viktig och positiv del i den nyblivna pappans liv:

En trevlig tradition. Pappan hinner inte umgås med sina vänner på samma sätt som förrän han fick barn, "varpajaiset" ger pappan ett ypperligt tillfälle att fritt kunna festa och umgås med goda vänner eftersom babytiden är väldigt intensiv och det kan vara väldigt svårt att hitta tid för vänner den första tiden efter att man blivit förälder. (Man f. 1976)

Baby showern – amerikanernas moderskapsförpackning

När dagens traditionsforskare vill ha reda på allmänhetens o censurerade åsikt om olika fenomen gäller det att logga in på diskussionsspaltarna på internet. På

"Vid min andra baby shower närmade julen sig. Den här gången fick gästerna klä ut sig till skyddsänglar. De fick glitter i håret som luciatärnor och vingar på ryggen. Alla fick också pyssla ihop en liten ängel att ta med sig hem och ge till nån som behöver en skyddsängel." SLS 2164 (Foto Eva Frantz)

"Forumet för svensktalande föräldrar och gravida i Finland" (mammapappa.com) diskuterar ett vitt spektrum ämnen som har att göra med barn och föräldraskap. Också festerna baby showers och "varpajaiset" har många diskussionstrådar.

En tråd från 2006 visar att traditionen då ännu kunde vara okänd bland finlandssvenska mammor. När signaturen "Shirley" (19/4 2006) ber om tips på lekar och spel användbara på en baby shower reagerar signaturen "Fiffi" genast med kommentaren:

Nu känner jag mig som en total redneck. Men alltså ... ordnas det babyshowers i Finland? Eller bor ni utomlands? Låter aaaa-ningen amerika-inspirerat.

"Shirley" svarar omgående:

Det är säkert amerika-inspirerat, men man MÅSTE faktiskt inte tänka att det därmed är fånigt, det är mest ett tillfälle för den höggravida och utleda mamman att få träffa roliga kompisar, äta lite gott och allmänt umgås och fördriva de sista lååååånga dagarna ... plus att även kompisarna kan tycka att det är roligt att umgås en sista gång med en "barnlös" mamma ... jag tycker det är en bra idé och ganska vanligt också här nuförtiden. (Helsingfors)

Webbdiskussionen som följer visar att många mammor känner till traditionen, informerade av TV-serier och tidningar. Man uttrycker ett försiktigt gillande för ett baby shower-firande i återhållsam finländsk tappning. Om "varpajaisets"

Många unga mammor menar att baby showers inte behövs i Finland, eftersom FPA:s välfyllda moderskapsförpackning förser nyfödda finländare med all nödvändig startutrustning. "Kanske vi är så anspråkslösa i Norden att man inte vill införa en fest med förtecknen 'nu ska jag hyllas och firas, alla skall hämta presenter åt mig och fira mig och min mage'", funderar en mamma. SLS 2164 (Foto Carola Ekrem)

berättigande har det förekommit flera trådar de gångna åren. Mammorna drar en gräns mellan ett mera symboliskt skålande för babyen och en vild supfest.

Ett skräckscenario jag hört om var då mamman inte kunde åka hem från BB den dagen de ville skicka hem henne för att den nyblivna pappan då hade bjudit hem kompisgänget för att festa. Så hon fick stanna en natt till och dagen därpå åka hem till en bakfull karl och ett ostädat hem fullt med

tomma flaskor och annat ... Helt absurt enligt min åsikt. (sign. "Vifslan" 11/8 2008)

I diskussionen varvas bittra utfall över svaga och gnälliga män med nöjda kvinnors lovsånger över omtänksamma och skötsamma pappor. Nog kan en duktig man vara värd att under festliga former ges chansen att "tala ut om förlossningen med sina vänner" menar signaturen "My" (21/8 2008). Och – konstaterar flera mammor – när andra barnet kommer finns få chanser till firande för den på heltid barnvaksansvarige pappan.

Också på finskt håll dryftas baby showerns plats i den finska traditionskalendern. Våren 2008 ingick i *Helsingin Sanomat* (7/3) en artikel om dopgåvor. I en notis längst ner på sidan presenterades "den nyaste festen i serien Alla hjärtans dag och Halloween som nu landat i Finland, baby showers" (förf. övers.). Den intervjuade mamman och hennes väninor underströk att de firar festen i en genuint finsk variant. I Finland tilldelas ju alla mammor Folkpensionsanstaltens välfyllda moderskapsförpackning och är inte i behov av att "duschas med gåvor" i samma mån som de amerikanska mammorna. Den blivande modern i Träskända uttrycker också sin förskräckelse över alla lekar och upptåg som förknippas med babyfesten.

På *Helsingin Sanomats* diskussionsforum följde omedelbart reaktioner på artikeln. "Håller detta amerikanska strunt på att komma till Finland" (förf. övers.) undrar signaturen "Raipu" (7/3 2008) och många skribenter menar att man skall ignorera de amerikanska överdrifterna och i stället ta den gamla goda finska seden "rotinat" till heders igen.

Tongångarna påminner om de diskussioner som fördes när Halloween först introducerades i det finländska feståret.

Även baby showers tycks av många upplevas som ett kulturellt hot, en löjlig, ofinsk och oacceptabel fest. Vill vi finna fira en babyfest kan vi skapa egna praktiska och förnuftiga traditioner. Vi kan ordna talko och fylla barnfamiljens frys med mat och bakverk, föreslår en skribent i sitt inlägg i det finska Marthaförbundets diskussionsspalt (8/9 2005).

Framtiden utvisar i vilken mån baby showers kommer att upptas i festsortimentet i Finland. Glöms festen bort, stöps den om i sakligt praktisk finländsk form eller börjar vi fira överdådiga baby showers enligt alla lekfulla amerikanska förebilder och koncept? Svaren på Folkkultursarkivets webblista visar att åtminstone många finlandssvenska kvinnor är beredda att öppna dörrarna för en nygammal fest med potential att skräddarsys så den kan passa den egna idealbilden av det perfekta kalaset.

Först tyckte jag att det lät väldigt amerikanskt och kanske lite löjligt, men såhär i efterhand är jag mycket glad att mina vänner ordnade den för mej. Det var en kväll endast för tjejer som gick ut på att diskutera många stora frågor som jag funderade

på och samtidigt fick jag nya idéer och råd som jag inte kanske själv skulle ha kommit att tänka på. Jag kände mej ärad att mina vänner ville ordna något sådant för mej. (Kvinna f. 1976)

Carola Ekrem

Källor och litteratur

SLS 2164 Folkkultursarkivets specialfrågelista nr 59 "Fira baby shower och dricka barn-tår". Carola Ekrem 2009.

Fischer, Eileen & Brenda Gainer, "Baby Showers. A Rite of Passage in Transition", *Advances in Consumer Research*. Vol. 20, s. 320-324. *Lasten juhlat. Rotinoista rippikouluun*, toim. Terttu Kaivola, Helsinki 1998.

Slotte, Peter, "Supa barnsängsskål. Från barnfot till barntå och finskans varpajaiset", *Språkbruk* 1996:3.

Webbsidor

<http://www.baby-shower.com>

<http://hs.fi/keskustelu>

<http://mammapappa.com>

<http://www.martat.fi/keskustelu/keskustelunurkka>

<http://vaippakakku.com>

<http://en.wikipedia.org>

Topelius

”Kommunismens vagga”

Ett impressionistiskt experiment

KOMMUNISMENS VAGGA.

(Genre.)

En gata. Hamburg? London? Wien? Paris?
Qväll. Mörker. Storm. Den stora spegelrutan
Af en butik för alla läckerheter
Från jordens haf och länder, klart belyst.
Allt dukas upp för vandrarns lystna blick,
Allt doftar lust, allt skiner välbehag.
Stig in! Förnimmer du ej Herrens ord:
”Jag hungrade, och du gaf mig att äta” ...
– Ja, med ett tillägg: ät, om du har guld!
    Längst in i detta rika paradys
Framskymta skuggor, sträckta i divanen
Vid berg af ostron, hummer och champagne.
Men utanför stå, hälft i gatans mörker
Och hälft förbländade af rutans dager,
Vid dennas ena hörn en svulten usling,
I trasor klädd, och vid det andra hörnet
En fattig mor med ett förhungradt barn.
    Du, som der inne sitter mätt vid bågarn,
Drif bort dem, om de lystet stirra in!
Skjut ned dem med kartescher, om de sträcka
Sin magra hand mot dina läckerheter
Och säga till dig: egendom är stöld!

1884

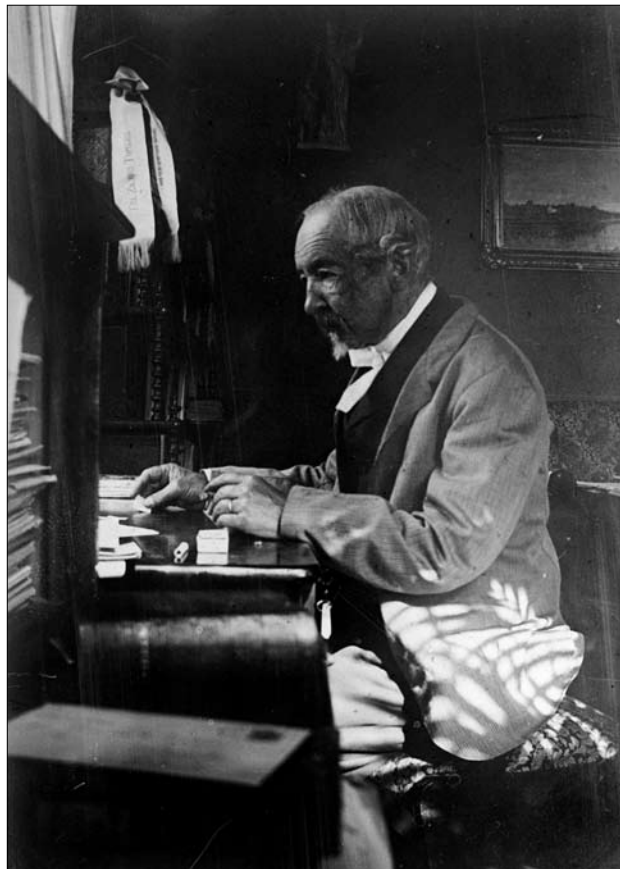
Artikeln bygger på ett föredrag som hölls i SLS:s hus på Vetenskapernas natt 8.1.2009 under temat (R)evolution.

Tilltalet överrumplar. Det är uppfordrande, kärvt, osentimentalt och provokativt. Motivet förvånar: urbant, kontrastrikt, spänningsfyllt. Framställningen frapperar: konkret, åskådlig och ögonblicklig – naturalistisk och impressionistisk på en och samma gång. Språket sätter sig på tvären med en ojämn rytm. Zacharias Topelius överraskar. Han bjuder läsaren ett motstånd i form och innehåll som sticker av från den romantiskt följ samma stil som präglar merparten av hans lyrik.

Dikten publicerades som en av åtta i diktsviten "Motiv" (Ljung 1898) där alla dikter, skrivna på orimlad blankvers, har samma måleriska och impressionistiska karaktär. Den inledande versraden till en annan dikt lyder t.ex. "Ett kabinett. Lyx. Damast. Spegel. Solsken." – samma koncisa scenanvisning och känsla för det korta dramatiska formatet. Sviten hör till de modernaste och samtidigt mest avvikande som Topelius någonsin skrev i diktform.

Det är därför anmärkningsvärt att varken dikten eller sviten har behandlats i Topeliusforskningen förrän 1970, då Olof Enckells festtal vid Svenska litteratursällskapets årshögtid trycktes i *Historiska och litteraturhistoriska studier* med rubriken "Kommunismens vagga". Han konstaterar att dikten nog haft betydelse för "vänsterradikala oppositionsmän", och att den har betecknats som "revolutionärt hotfull" och "häpnadsväckande". Dikten ingår också i antologin *De bästa dikterna om friheten* (1917), som innehåller "dikter med upprorstankar mot den rådande borgerligheten". I en biografi från 1950 skriven av den unge socialisten Waldemar Bernhard påstås "Kommunismens vagga" ha gjort många ungdomar till revolutionärer.

Att betrakta den 66-årige Topelius som en rebellernas diktare balanserar upp den mer konservativa framtoning som

Zacharias Topelius vid sitt skrivbord i biblioteket på Björkudden, där dikten "Kommunismens vagga" förmodligen skrevs.

präglar bilden av den åldrande författaren. Det är ett faktum att Topelius hade svårt att smälta mycket av det nya i tiden – särskilt inom litteraturen, t.ex. Zola, Ibsen, Strindberg och andra naturalister. Men det är också ett faktum att han engagerade sig livligt i sociala frågor, inte minst i sin roll som redaktör för *Helsingfors Tidningar*. Han påtalade missförhållanden i samhället och pekade på diskrepansen mellan herrskapsklassens liv och arbetarklassens. Ett helt nytt grepp var att publicera brottmålsreportage i syfte att avslöja de missförhållanden som låg bakom fattigdomen och i förlängningen brottsligheten.

Bakgrund och influenser

Det sociala engagemanget låg i tiden i Europa och har gett avtryck i den samtida skönlitteraturen. Enckell noterar att en lång rad författare har använt just fönstret som symbol för den skarpa skiljelinjen mellan rik och fattig, t.ex. Lenngren, Tavaststjerna, Andersen, Baudelaire och Proust. Hos alla illustrerar glasrutan kontrasterna mellan de två samexisterande men skarpt åtskilda världarna.

Topelius behandlade ofta ett tema på prosa innan det fick poetisk form. Så har han också i resebrev från London och Paris många år tidigare skildrat den sociala ojämlikheten i liknande formuleringar som i dikten. Ett Parisbrev 1856, där han påtalar det orättvisa i att arbetaren är utstött från livets njutningar, utmynnar på samma sätt som dikten: i citatet "egendom är stöld", myntat av anarkismens grundare Proudhon. Det revolutionära slagordet var känt sedan länge i Finland, citerat av bl.a. Snellman i *Litteraturbladet*.

Resenären registrerar i sina brev storstadens extrema manifestationer av lyx och mänsklig fattigdom med samma indignation som han uttrycker i diktens mer förtätade form. Från London 1862 skriver Topelius följande rader:

Dessa butiker – huru ofta ser man icke en utsvulten trashank stå med hungrande blickar utanför ett fönster, där alla läckerheterna äro utbredda för att fresta vandrarens gom. Hvarför utsträcker icke trashanken sin hand att krossa denna bräckliga ruta, som nekar honom att stilla sin hunger eller tillfredsställa sin roflustnad?

Matti Klinge har noterat diktens anknytning till Pariskommunens uppror våren 1871, en på den tiden uppmärksammas

och omskriven händelse. Pariskommunen var en kortlivad revolutionär stadsstyrelse med en hel del anhängare till Proudhon. Revolutionärernas uppror var våldsamt och det undertrycktes också snabbt på ett blodigt sätt – många arkebuserades, precis på samma vis som dikten antyder.

Pariskommunen kritiserades kraftigt för sina hårda metoder men fick också sympatier, bl.a. av Karl Marx och Victor Hugo. Kommunen kom för en lång tid framöver att fungera som förebild och inspirationskälla för den revolutionära arbetarrörelsen. Friedrich Engels såg den som ett praktexempel på "proletariatets diktatur". Lenin kallade den senare "en enastående tilldragelse i historien". Kopplingen till Pariskommunen förklarar således valet av diktitel.

I "Kommunismens vagga" smälter Topelius ihop egna iakttagelser och historiskt stoff. Att dikten har uppfattats som politiskt radikal är begripligt, men det var knappast Topelius syfte. Dikten presenterar framför allt ett moraliskt uppfordrande budskap som får extra pregnans av en experimentell språkdräkt. Resultatet är en genremålning som fortfarande förmår fångsla och utmana tanken.

Carola Herberts

Litteratur

Enckell, Olof, "Topelius' dikt Kommunismens vagga", *Historiska och litteraturhistoriska studier* 45, Helsingfors 1970, s. 5–27.

Klinge, Matti, *Idyll och hot. Zacharias Topelius – hans politik och idéer*, Helsingfors 2000.

Topelius, Zacharias, *Ljung*, Helsingfors 1889.

Topelius, Zacharias, "Afsked från Paris", "London om natten", *Samlades Skrifter* 23, Stockholm 1904, s. 253, 315 f.

Elmer Diktonius, rebell i alla riktningar?

Elmer Diktonius har gått till historien som den finlandssvenska diktningens rebell och upprorsmakare, men orsaken till hans stora behov att ifrågasätta den samtida litteraturen har forskarna haft olika åsikt om. Hur har man sett på Diktonius rebelliskhet och vad hade den för betydelse för hans karriär som författare?

”Ett hemskt barn” är epitetet med vilket signaturen O. år 1925 i *Helsingin Sanomat* beskriver författaren Elmer Diktonius diktning och agerande. Enligt O. ”är [Diktonius] vår svenskspråkiga diktning ’enfant terrible’. Hans största glädje består i att väcka uppmärksamhet, skämma ut folk eller förarga dem, förvåna de pryda borgarna med slitande motsättningar, oförskämda aforismer, paradoxal poetfilosofi, spirituella oförskämdheter och gatpojksaktiga vredesutbrott.” IO.:s ögon tedde sig Diktonius som om han aldrig riktigt lärt sig bete sig på grund av ung ålder, bristfällig uppfostran eller låg social position. O. menade också att Diktonius medvetet ville väcka uppmärksamhet, förvåna och förarga med sitt litterära (och även övriga) uppträdande.

Skribenten i *Helsingin Sanomat* var inte ensam om sin uppfattning, även andra samtida kritiker uppfattade Diktonius beteende som opassande. År 1922 beskrev till exempel signaturen G.A. förfat-

Omslaget till Min dikt, som var Elmer Diktonius debutverk. Aforismerna i samlingen är öppet polemiska och ifrågasätter de rådande estetiska kriterierna och värderingarna.

taren som ”ett av dessa unga brushuvuden, som tro sig kallade att sparka undan

---

Artikeln bygger på ett föredrag som hölls i SLS:s hus på Vetenskapernas natt 8.1.2009 under temat (R)evolution.

allt som är skönt och njutbart i konst och litteratur och vilket de, i estetiskt avseende abnormt utvecklade som de äro, kalla 'ruttet' och 'stinkande'". Samma år skildrade författaren Arvid Mörne de Diktoniuska dikternas "obändiga omstörtarhåg, vars like vi inte förr sett framträda i vår litteratur" och beskrev författarskapet som en "rasande stormlöpning mot det gamla, vedertagna, 'gällande' i konst och liv". Förutom barnsligt, opassande och avvikande, uppfattades Diktonius litterära förfarande som trotsigt, rebelliskt och kullkastande.

Frågan om Diktonius rebelliskhet har intresserat forskare. Olof Enckell undrar i sin bok *Den unge Diktonius* (1946), vem det var som gett Elmer Diktonius "hans revolutionära håg och våldsamma temperament" i arv. "Var fick han den konstnärliga lidelsefullhet och överkänslighet, som har inneburit hans särart och öde?" frågar Enckell och hans svar lyder: "På dessa frågor ges intet annat svar än att geniet alltid är ett mirakel." Om man emellertid inte nöjer sig med denna förklaring, kan man närma sig Diktonius rebelliskhet från en annan riktning och fråga: Hurdan rebelliskhet finns det i Diktonius första diktsamling *Min dikt* (1921)? Vad kan rebelliskheten ha betytt för hans karriär som författare? Hur har andra forskare förklarat Diktonius upproriska diktning och beteende?

Jag ska försöka mig på en nytolkning av Diktonius rebelliskhet genom att se på den som en litterär strategi som bereder honom en position på det litterära fältet. Enligt den franske sociologen Pierre Bourdieu kännetecknas fältet av en pågående kamp om makt och position. Medan de som besitter makten att bestämma över den goda smaken, arbetar för att behålla den estetiska "ordningen" och sin makt, strävar debutanterna efter att kullkasta

ordningen för att kunna inträda på fältet och skapa sig en position. Denna maktkamp styr alla handlingar inom det litterära fältet.

Min dikt och degraderingen av smakdomarna

Elmer Diktonius debuterade 1921, 25 år gammal med *Min dikt*. Boken består främst av aforismer och endast ett litet antal dikter, som är praktiska tillämpningar av den poetik Diktonius för fram i aforismerna. Aforismerna handlar om författarens syn på konsten, livet, konstens relation till livet, estetiken samt kriterier för evaluering av konst och litteratur. Man kan inte ta miste på attityden i aforismerna, inte heller på föremålet för föraktet och kullkastandet. Jag ska ge några exempel.

[...] Jag nästan älskar esteterna – för deras goda viljas skull.
Men – såsom Kant säger – den goda viljan är tillräcklig i livet,
men ej i konsten.
Och därför hatar – nej! – jag hatar dem icke.
Inte kan man hata sina parasiter!
Man dräper dem med sin tumnagel.

I en annan aforism står det:

Jag har letat efter en lämplig benämning på denna evigt efterkrälände snigelhop som kallas publik – men jag har inte funnit någon tillräckligt mördande. [...]

Ytterligare ett exempel:

[...] Esteterna och konstkritikerna ha en viss likhet med asfågarna:
de tycka mest om döda stormäns ben och exkrementer.

För den unge Elmer Diktonius var det inte helt lätt att få en plats bland de samtida författarna. Upproriskheten blev ett sätt att väcka uppmärksamhet, men också ett sätt att visa sin litterära kompetens.

Talaren i *Min dikt* är definitivt en så kallad arg ung man. Såväl stilen, tonfallet som valet av föremål för kritik innehåller upproriska element. Stilen och tonfallet strävar efter att övertyga läsaren om talarens överlägsenhet. Tonfallet är lakoniskt, konstaterande, tidvis direkt befällande, tidvis polemiskt. Diktonius kritiserar öppet estetiker och kritiker. Därmed ifrågasätter han hela det samtida litterära fältet, de personer som i egenskap av smakdomare bestämmer vad som är bra eller dåligt inom litteraturen och även grunderna för den estetiska värderingen. De som förväntas vara experter på konsten, utpekas i aforismerna som just de som per definition inte känner igen konsten.

I *Min dikt* kallas kritiker för asfåglar, åsnor, parasiter, kopplare och "andens gynecologer". Den samtida läsande publiken kommer inte lättare undan. Den likställs med prostituerade, svin och sniglar.

Den samtida kritiken reagerade upprepade gånger på Diktonius användning av "låga" ord och ämnen. Signaturen E. Ed. (1923) skrev till exempel i samband med Diktonius andra bok, *Hårda sånger* (1922), att "Elmer Diktonius' diktning [visar] en gränslös dyrkan av det elementära, av faktum och av tinget; det stänker smuts högt i vädret i hans aforismer när han tar munnen full." Diktonius utsätter dem som har makten att bestämma över den goda smaken och som har en hög posi-

tion inom litteraturen, för en konsekvent "degradering". Det görs genom att förena de som har en "hög" position med ord och fenomen som uppfattas som "låga". Genom att liknas vid asfåglar, förvandlas de "höga" till "låga". Därmed vänder författaren upp och ner på de rådande värderingarna inom litteraturen. Samtidigt placerar det talande jaget sig självt i positionen som den högsta auktoriteten i frågor om konst. Han befinner sig ovanför dem som har en formell kompetens i estetiska frågor, för han har makten att genomskåda deras brist på insikt. Genom att opponera sig mot esteterna och kritikererna signalerar Diktonius att han har makten och kunskapen att diskutera de rådande estetiska kriterierna. Han iscensätter sig själv som en talare med auktoritet över dem som har makten inom litteraturen.

I aforismerna kullkastas inte bara den etablerade smaken utan auktoritet och makt produceras också på en annan nivå. Valet av motiv och genre för Diktonius debutbok är inte utan betydelse. Det är svårt att föreställa sig ett ämne som är mera centralt för det litterära fältet än just frågorna om konsten och dess relation till livet. Även valet av litterär genre spelar in. Aforismen erbjuder Diktonius möjligheter att hävda sig och skapa auktoritet. I genrens konventioner ligger att formulera visdomsord och sanningar, påpekar Anders Olsson i *Skillnadens konst*. I aforismer får talaren sista ordet. Dessutom är och var genren både beprövad och uppskattad inom den finlandssvenska litteraturen. Mycket etablerade finlandssvenska författare, bland andra Runeberg, har skrivit aforismer. Man kan alltså se att Diktonius val av genre inte alls var rebelliskt, tvärtom: det var ett val som försåg honom med en autoritär röst och den status som en uppskattad genre kan ge.

Estetik och politik

Forskare har genomgående beskrivit Diktonius produktion i termer av radikalitet, trotsighet, rebelliskhet, och hans författaridentitet har skildrats med ordet revolutionär av forskare som Olof Enckell, Bill Romefors, Thomas Henrikson och George Schoolfield. Anders Olsson beskriver *Min dikt* som "en samling aggressivt stolta och kulturkritiska aforismer" och Jörn Donner tolkar den i *Diktonius. Ett liv* (2007) som en krigsförklaring gentemot sin tids politiska och estetiska konventioner.

Många olika förklaringar har getts till Diktonius rebelliskhet. Den redan tidigare citerade Olof Enckells uppfattning representerar en så kallad biografisk förklaring. Enligt den blev Diktonius författare på grund av sitt medfödda konstnärstemperament. Andra forskare, till exempel Bill Romefors, har tolkat Diktonius rebelliskhet som ett uttryck för ett estetiskt val. Kullkastandet av tidigare estetiska former och program är ett centralt spår i modernismen, den estetiska strömning Diktonius författarskap representerar. Författare skulle med sin konst uttrycka den nya tiden, som på ett grundläggande sätt uppfattades annorlunda än den gamla. Den traditionella konsten representerade den gamla tiden och var föråldrad, medan den moderna konsten skulle föra fram nya litterära former, nya motiv, nytt språk. För att uppnå detta mål, måste den modernistiska konsten utföra en estetisk revolt.

Rebelliskheten har även tolkats politiskt eller som en kombination av estetik och politik. Diktonius var i slutet av 1910-talet nära vän till den kommunistiska ledaren Otto Ville Kuusinen, vars inflytande på Diktonius diktning och världsåskådning har varit föremål för forskarnas intresse. Thomas Henrikson

har diskuterat *Min dikt* i relation till den marxistiska världsåskådningen. Henrikson talar om Diktonius "revolutionära psykologi" och påpekar att ordet "revolutionär" som Diktonius använde om sig själv, kan hänvisa till både estetisk och politisk rebelliskhet. Enligt Henrikson vacklade Diktonius mellan det dionysiska och det kommunistiska upproret, mellan Nietzsche och Marx.

Hur ter sig då rebelliskheten i *Min dikt* om man ser på den som en strategi vars mål är att bereda författaren en position på det litterära fältet? Då bygger den inte bara upp författarens auktoritet genom att kullkasta tidigare auktoriteter utan väcker också uppmärksamhet, vilket de redan citerade samtida reaktionerna visar. Diktonius verkar ha varit medveten om värdet av uppmärksamhet. Han beskrev mottagandet av *Min dikt* i ett brev till Erkki Melartin den 4 oktober 1921 på följande sätt: "... min första bok ('Min Dikt' aforismer om konst och liv + ett dussin andra dikter) utkom tidigt i höst i Stockholm, succés, men min vanliga: skandal-dito. Hade till o.m. äran att komma i Aftonbladets små noticer som grottmänska och modern herre med omedveten humor [...] fann mig (naturligtvis) vara dadaisternas överstepräst i Skandinavien m.m. – allt detta **mycket bra**: är nu en känd idiot (tänker de), skall **utnyttja epitetens förmåner**." [Fetstil i original.]

Att bli stämplad som en "känd idiot" är inte så negativt som det låter. Tvärtom, det visar att Diktonius lyckats förvärva sig en identitet, att han skiljer sig från mängden, från samtida konkurrerande författare på fältet. Vidare antyder Diktonius kommentar om att han kommer att "utnyttja epitetens förmåner", att idén enligt vilken all publicitet är god publicitet även gällde på 1920-talet. Elmer Diktonius utgångspunkter och resurser, det som

Bourdieu kallar för socialt, ekonomiskt och kulturellt kapital, var mycket anspråkslösa om man jämför med de övriga författarna på det samtida litterära fältet. Jörn Donner utreder i sin bok familjen Diktonius sociala, kulturella och ekonomiska utgångspunkter och position. Han konstaterar att Diktonius – till exempel i jämförelse med Hagar Olsson – var född i ett socialt underläge. "Han hade inga kontakter till de litterära kretsarna, de etablerade skikten inom det litterära fältet, som hörde till borgerskapet och som bestod av tjänstemän, universitetsstudenter och -lärare, den bildade klassen eller den ägande klassen, de som gick på teater, köpte böcker, levde på ärvd egendom", skriver Donner. Diktonius hade inget "namn" att hänvisa till eller falla tillbaka på. Detta måste ha inneburit att det var svårare för honom att skapa sig en position på fältet i jämförelse med författare som redan färdigt hade till exempel viktiga sociala kontakter.

Allvar och kompetens

Det finns ytterligare skäl till varför man kan uppfatta Diktonius öppna revolt mot den legitima smaken och de ledande smakdomarna som en fungerande strategi. Den visar nämligen att han tar litteraturen på allvar. *Min dikt* uttrycker en seriös läggning, den åskådliggör hans brinnande intresse för konstens och litteraturens framtid och utveckling. Allvaret och beslutsamheten är bland de första och främsta förutsättningarna för att en författare ska få en plats på det litterära fältet. De är, skriver Bourdieu i *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur* (2000), "det säkraste beviset på att individen erkänner de eftertraktade positionerna, det vill säga att han under-

kastar sig den ordning han vill bli en del av, vilket är det första som varje social grupp kräver av dem som ska föra dem vidare”.

Aforismernas estetiska och litteraturkritiska innehåll antyder dessutom att Diktonius är inläst på området samt att han behärskar estetikens, filosofins och kritikens språk. Det är ytterligare ett sätt att visa att han är kompetent att delta i den estetiska och litteraturkritiska diskussion som förs på fältet.

*

De förklaringar som tidigare forskare fört fram som orsaker till Diktonius rebelliskhet är viktiga. Genom att beakta rebelliskheten ur ett fältperspektiv och se den som en strategi för att inta en position som författare, tycker jag att man ändå kan tillföra en ny förklaring av Diktonius litterära rebelliskhet. Dessutom visar en närmare analys att Diktonius inte var fullt så rebellisk som han tedde sig i de samtida kritikernas ögon. Rebelliskhe-

ten i *Min dikt* hade två sidor: å ena sidan strävade Diktonius efter att kullkasta den dominerande litteraturen och smaken, å andra sidan ville han bli en del av den.

Kristina Malmö

Litteratur

- Bourdieu, Pierre, *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, Stockholm 2000.
- Donner, Jörn, *Diktonius. Ett liv*, Helsingfors 2007.
- Enckell, Olof, *Den unge Diktonius*, Helsingfors 1946.
- Henrikson, Thomas, *Romantik och marxism. Estetik och politik hos Otto Ville Kuusinen och Diktonius till och med 1921*, Helsingfors 1971.
- Olsson, Anders, *Skillnadens konst. Sex kapitel om moderna fragment*, Stockholm 2006.
- Romefors, Bill, *Expressionisten Elmer Diktonius. En studie i hans lyrik 1921–1930*, Helsingfors 1978.
- Schoolfield, George. C., *Elmer Diktonius*, Westport 1985.

Från storstuga till trendkök – revolutionerande evolution

Revolutionerande framsteg sker inte bara inom medicin och teknik, utan också i våra mest vardagliga miljöer såsom köken. Under 1900-talet ersattes enkla stugkök av funktionella och praktiska mönsterkök tack vare aktiva kvinnoorganisationer som ville underlätta husmödrarnas arbete. I dagens kök trivs både män och kvinnor och köket får gärna avspegla livsstilen överlag.

Åländsk interiör från Finström, 1920-talet. Foto: Yngvar Heikel. SLS 1242.

Artikeln bygger på ett föredrag som hölls i SLS:s hus på Vetenskapernas natt 8.1.2009 under temat (R)evolution.

Åbolands marthastuga från 1929 med ett mönsterkök som ambulerade på många orter i Åboland och på Åland samt visades på den stora Allmänna lantbruksutställningen i Viborg 1932. SLS 1980.

De folklivsforskare som dokumenterade allmogebefolkningens byggnadsskick i början av 1900-talet fäste ofta stor vikt vid spiseln och storstugan. Spiseln som värmekälla och plats för matlagning representerade hemmets hjärta. Det finns inte så många fotografier av själva matlagningen vid Folkkultursarkivet, men däremot ett antal arrangerade bilder där en eller flera kvinnor poserar framför spiseln. Fotografiernas syfte var att dokumentera interiören och ge information om föremålsbeståndet. Grytan hänger på sin krok ovanför öppen eld och en panna står på en trefot som kan ställas i elden eller glöden. Vattentunnan står innanför dörren, en stol fungerar som avställningsyta. Bilderna visar i vilka anspråkslösa förhållanden kvinnorna skötte hushållet, det fanns ytterst få bekvämligheter som kunde ha underlättat arbetet. Den öppna elden över vilken matlagningen skedde i

gryta eller på trefot, innebar att kärlen alltid var sotiga. Trefoten stjälppte lätt och då bolmade ett moln av aska upp. Dessutom gick det åt mycket ved.

En verklig revolution i köken var därför järnspisen som kom i produktion i mitten av 1800-talet. Som alltid med nymodigheter förhöll sig många ändå lite skeptiskt till den och det gick en bit in på 1900-talet innan den blev allmän i Finland. Alla förändringar innebär dessutom kostnader. Järnspisen kom emellertid att påverka köken på många sätt, den innebar att stugköken förändrades och förde med sig en inredning som betonade kökets funktion. Också matlagningen förändrades och blev mångsidigare, eftersom det nu gick lättare att steka maten och grädda i ugn. Nya kärl introducerades, man kunde t.ex. använda flatbottnade kastruller och slapp sot och smuts.

Köksmöbeln Maja i en broschyr från 1952. Broschyren uppger att Maatalousnaisten Keskus utskott för heminredning har godkänt Maja-möblerna.

NI SPARAR TID
NI SPARAR KRAFTER
NI SPARAR PENGAR!

Enligt undersökningar som 1946—1947 verkställdes i vårt land,
utför husmödrarna
över 50% av hushållsarbetet i köket

- spara steg -
ÖPPNA DÖRREN
FÖR UPPFINNINGAR
SOM UNDERLÄTTAR
ARBETET

MAJA-möblerna är konstruerade efter vissa grundmätt, som är resultat av omfattande experiment. Med dessa möbler är det möjligt att snabbt och billigt inreda köket så att det blir ett modernt och rationellt idealkök. De otaliga grupperings- och ansvändningsmöjligheterna gör att MAJA-möblerna är lämpliga för varje kök — gammalt eller nytt, stort eller litet. Ni kan även möblera om köket genom att köpa en MAJA-pjäs då och då, varje enhet av möblerna levereras nämligen skilt för sig. — Diskutera därför denna viktiga fråga i lugn och ro hemma hos Er och beslut Er för att göra hushållsarbetet lättare.

på följande sidor **MAJA**-möblernas olika enheter

Hushållsutveckling och mönsterkök

Nästa revolution åstadkom kvinnorna själva. Inom föreningen Martha, som grundades 1899 (då under namnet "Bildning i hemmen"), var man väl medveten om under vilka usla förhållanden de flesta kvinnor skötte hemarbetet. För att åstadkomma förändring inleddes på 1920-talet en imponerande upplysningskampanj om heminredning och hemvård. Finland låg efter i utvecklingen jämfört med de andra nordiska länderna och det ville man ändra på. År 1924 besökte några marthor en utställning i Stockholm som visade två standardkök och man lyckades få utställningen över till Finland. Redan följande år beslöt man att skapa en egen permanent utställning över mönsterkök för arbetarhem.

Arkitekterna Elna Kiljander och Eva Kuhlefelt anlätades för uppdraget och de planerade funktionella lösningar och

modern inredning. För mindre orter skapades flyttbara modellstugor som skulle inspirera till att förbättra bostaden. Den stuga som marthorna i Åboland lät uppföra visades förutom i den egna regionen också i Mariehamn och på den stora allmänna lantbruksutställningen i Viborg 1932. Mönsterköken var utrustade med praktiska arbetsbänkar, diskbord med rymliga diskbaljor och skild vask med separat vattenkran, ändamålsenlig belysning, städskrubb och genomgående ytmaterial som lätt kunde hållas rena. Planlösningen strävade även efter att spara på kvinnornas steg. Man samarbetade också med Bostadsföreningen för svenska Finland som gjorde upp ritningar för köksinredningar. Ritningarna såldes genom marthornas ledande konsulenter till inemot 5 000 hushåll under åren 1945–1948. Det fanns därtill även andra organisationer som propagerade för bättre arbetsmiljö i hemmen, på finskt håll t.ex. Maatalousnaisten Keskus.

Husmors drömkök i Vörå på 1970-talet. SLS 1232.

Ytterligare ett steg i köksutvecklingen var torkskåpet som utvecklades efter kriget, år 1945, av Majju Gebhard. Hon utbildade sig till hushållslärare i Sverige men arbetade i Finland som konsulent och senare som ledare för Arbetseffektivitetsföreningens avdelning för forskning, utbildning och upplysning. I Sverige upplevde hon att torkställningen som stod på diskbordet var opraktisk, eftersom kärlen ändå skulle flyttas till ett skåp. Om kärlen däremot kunde torka direkt i skåpet rationaliserades hushållsarbetet ytterligare. Den här för oss finländare så självklara uppfinning har däremot aldrig slagit igenom på allvar i andra länder.

Köksestetik och nya trender

Utvecklingen gick alltså framåt men eftersom vedspisen också är en utmärkt värmekälla, moderniserade inte alla sina kök i grunden utan tog in vissa element

lite improviserat. På fotografier från 1970-talet kan man ofta se en gasspis ta plats invid vedspisen som fortfarande dominerade i köket. En fristående järnspis kunde också få sällskap av diskbänk, torkskåp och en liten elspis med två plattor och en ugn. Men det finns också fotografier av radikalare ingrepp i köksinredningen t.ex. på 1970-talet – med modernitet och hygien för ögonen drog man sig inte för att ibland utplåna miljöer och gamla kök vars karaktär åtminstone delvis kunde ha bevarats om renoveringen skett varsamare.

När vi kommer in på 2000-talet syns olika linjer i köksutvecklingen, men gemensamt är koncentrationen på det estetiska. Det är inte bara det funktionella som räknas utan köket är en arena som inreds noggrant, det är någonting man gärna skall kunna visa upp. Typiskt för de flesta hus som byggs i dag är en återgång till en slags storstuga, dvs. en öppen planlösning där vardagsrum, matsal och

kök går i ett. Ingen skall längre behöva stå ensam i köket, utan alla kan umgås samtidigt som man lagar mat. Kanske den här planlösningen också är en följd av att köket inte längre är enbart kvinnans revir.

Dagens mönsterkök skall dessutom helst avspegla ditt liv. Det finns otaliga statusladdade symboler i köksinredningarna: flotta spisar, stora kylskåp, dyra hushållsmaskiner, påkostade material på golv och arbetsbänkar. Det verkar som om det inte finns någon gräns för hur mycket ett kök kan kosta i dag. Men det finns som sagt många olika trender, köket kan avspegla status, romantik, hemtrevnad eller lyx. En trend är att vurma för det som i inredningsmagasinen kallas "lantkök" med betoning på nostalgi och romantik. Här är vedspisen en viktig inredningsdetalj och man strör gärna ut gamla köksföremål, redskap, grytor, kopparkärl etc. som inredningsdetaljer. I svenska inrednings- och livsstilsmagasin är det här någonting man sett redan i många år. Nu börjar lantköken förekomma också i finska tidningar men styllingen är kanske inte riktigt lika finslipad här hos oss.

En annan trend är influenserna från Sydeuropa. Man lämnar bort de övre köksskåpen, diskhon är av sten eller porslin, golvet av sten, dvs. klinker av olika slag. Det är inte alltid de praktiska lösningar, som kvinnorna på 1930–50-talen eftersträvade, som man prioriterar i dag. Numera söker man en känsla, en stämning. Köket skall vara unikt och vackert.

Det finns också en minimalistisk trend som är exklusiv i sin strikthet och som efterliknar någonting kliniskt eller en känsla av professionalism i stil med restaurangkök. I reklambilderna är det här ofta kök som ger en känsla av att äta ute, att snabbt äta och dra vidare. Det finns inga atmosfärskapande detaljer, inga handtag sticker ut på skåpdörrarna, ytorna är

DRÖMKÖK

En vit, lantlig dröm att laga mat i är köket Skarö från Tibrokök. Skärgårdskänslan gör att det kanske passar bäst i ett hus vid havet, men det är inte helt fel i den lantliga villan eller sekelskiftesvåningen heller. Pris för ett normalstort kök är ca 250 000 kronor.

*I dagens reklamer för kök betonas livsstil och miljö långt mer än kökens praktiska funktioner. (Damer-
nas Värld 3/2009)*

glansiga och alla hushållsmaskiner är inbyggda och osynliga.

*

Funktion och ändamålsenlighet var vad bl.a. kvinnorna i Martharörelsen arbetade för och det är väl lätt att säga att man lyckades. En revolutionerande materiell evolution har skett i köken under 1900-talet och den har påverkat oss mer än man kunde tro vid första anblicken. Utvecklingen omfattar trender, arbetsliv och fritid, intressen och framför allt den alldeles vanliga vardagsmiddagen som de allra flesta dagligen tillreder i sitt kök.

Yrsa Lindqvist

Göran Stenius 1909–2000

I sommar har det gått 100 år sedan författaren och diplomaten Göran Stenius föddes. Hans litterära produktion, som knyter an till det karelska landskapet och den italienska kulturhistorien, har belönats bl.a. av Svenska litteratursällskapet.

Göran Stenius föddes den 9 juli 1909 i Viborg. Han var son till hovrättsrådet Einar Stenius (1867–1945) och Sigrid (f. Thomé) (1879–1919). År 1913 blev Einar Stenius dömd av rysk domstol för att inte ha erkänt likställighetslagen och undergick tukthusarrest med samtliga medlemmar av Viborgs hovrätt. Einar Stenius hölls fängslad i åtta månader under åren 1913–1914 i fängelset Kresty i S:t Petersburg. Sigrid Stenius flyttade då med sonen Göran till Helsingfors och där bodde hela familjen också efter Einars frigivning, ända tills Viborgs hovrätt återupptog sin verksamhet efter inbördeskriget 1918. Två år tidigare hade Sigrid insjuknat och tagits in på ett mentalsjukhus, där hon drabbades av tuberkulos och dog 1919. När Göran miste sin mor var han bara tio år gammal.

Från och med 1922 hyrde Einar Stenius två kamrar och ett litet kök på Salmis gård i Lemi. Hans tanke var att sonen på det sättet skulle lära känna det finska folket. Einar och Göran Stenius vistades sammanlagt fjorton somrar på Salmis gård och 1933 köpte Einar en parcell, Tuhkaniemi, som hörde till Salmis ägor. Detta ställe kom senare att betyda mycket för Göran och hans familj och blev deras fasta punkt i Finland under de år familjen bodde utomlands. Efter sin pensionering bodde Göran och hans hustru Lisbeth

Göran Stenius på ett fotografi från 1940-talet. SLSA 990.

(f. Grotenfelt) en del av året på Tuhkaniemi.

Göran Stenius blev student 1927 från Viborgs svenska lyceum och samma år flyttade hans pappa till Sordavala, där han fungerade som domhavande i Sordavala landskommun. Göran Stenius inledde sina studier vid Helsingfors universitet, men besökte alltjämt sin far i Sordavala och även nästan årligen det gamla

ortodoxa klostret Valamo, som möjligen gav inspiration till hans debutroman *Det okända helgonets kloster* som kom ut 1934. Den beskrevs som ett uttryck för en fascination inför Gränskarelen och det ryska ortodoxa kulturarvet i öster, och är också den enda av Göran Stenius romaner som behandlar den grekisk-ortodoxa tron. Svenska litteratursällskapet i Finland belönade 1935 Stenius med ett extra pris för hans debutroman.

Under studietiden var Stenius verksam som redaktör för *Studentbladet*. År 1935 blev han filosofie magister och två år senare gav han ut *Mannen som uppfann vädret. En rötmanadssaga* under pseudonymen Georg Keller.

Världsmedborgaren

I slutet av 1930-talet fungerade Göran Stenius som medarbetare i olika tidningar och pressbyråer.

År 1936 var han inbjuden till Tyskland som gäst i Deutsch-Nordisches Schriftstellerhaus och fick även vara med om natio-

nalsocialisternas partidag i Nürnberg. Denna resa resulterade i essäboken *Femte akten. Litterär resa genom det yngsta Tyskland*, som kom ut 1937. Samma år förlovade han sig med Lisbeth Grotenfelt. I början av sommaren 1938 konverterade paret till katolicismen. Redan föregående sommar skrev Göran till Lisbeth:

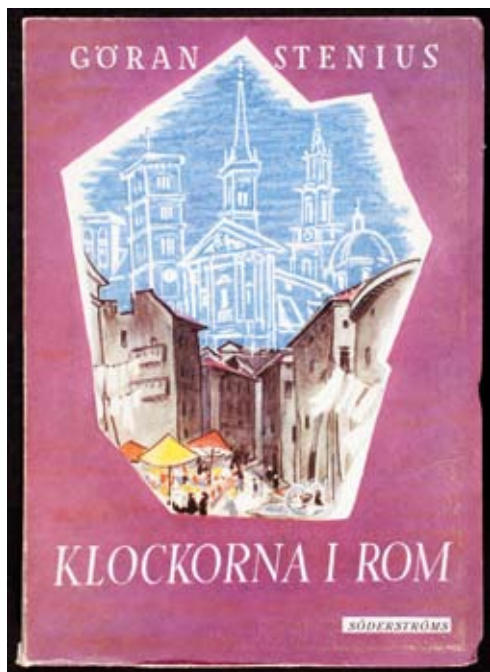
Om jag någongång får lust att titta in i deras [Thomas av Aquino och Franciskus av Assisi] värld så ville jag helst ge dig den hjälp jag kan muntligen och inte per brev, ty jag börjar så småningom nå fram till övertygelsen om att mitt livs kungsväg går här, i deras tro. Jag vet så litet än och därför kan och vågar jag nu inte skriva mera, men det blir kanske ett långt samtal när vi ses igen, ett samtal som i bästa fall kan vara ett helt förtroligt liv. (21/7 1937)

Göran Stenius verksamhet kom att få stor betydelse för den katolska kyrkan i Finland. Kort efter konverteringen vigdes paret i Viborg och firade därefter sin smekmånad på Tuhkaniemi.

Åren 1939–1940 arbetade Stenius som chef vid Hembygdsfronten, som hade till

Göran Stenius på Spanska trappan i Rom 1950 tillsammans med president Urho Kekkonen och Harri Holma, Finlands sändebud vid den Heliga Stolen i Vatikanen. SLSA 990.

Pärmbilden till romanen *Klockorna i Rom* (1955), som även nådde internationell framgång.

uppgift att under krigstiden bland annat motarbeta panikstämningar, rykten och destruktiv propaganda. Hösten 1940 fick han anställning vid Statsrådets informationscentral och samma höst gav han ut sin första och enda diktsamling *Fiskens tecken*. Följande år fick han kommandering som Statens informationsverks representant i Stockholm, där hans uppgift enligt Lisbeth Stenius (*Oss människor emellan* 1994) var att förmedla saklig information om Finland på mindre officiell väg än vad beskickningen gjorde. Vistelsen i Stockholm blev inte särskild lång – redan våren 1942 blev han utsedd till tf. attaché vid Finlands beskickning vid den Heliga Stolen i Vatikanen.

Familjen Stenius stannade i Rom till 1951. Under dessa år var Göran Stenius verksam även som sekreterare och chargé d'affaires vid Finlands legation i Rom, och vid sidan av sin huvudsyssla fortsatte han att skriva. Åren 1944 och 1945 kom romanerna *Hungergropen* och *Fästningen* ut. De skildrar det karelska landskapet, där civilisation och otämjd natur möts. År 1947 gav Stenius ut essäsamlingen *Vatikanen*,

som presenterar romersk och italiensk kulturhistoria.

Livet i Rom var ibland hektiskt men också givande. Familjen Stenius hade en stor umgängeskrets, som bestod av både släkt och vänner samt arbetskolleger. Ofta hade de besök från Finland: kulturpersoner och författare (Erik Bergman, Rabbe och Aina Enckell, Mika Waltari), politiker (Erik von Frenckell, Urho Kekkonen) och vetenskapsmän (C.A. Nordman). De knöt vänskapsband också över riksgrensarna och via den katolska tron. En av deras goda vänner, Giovanni Battista Montini blev senare vald till påve (Paul VI). Göran Stenius kom även att spela en avgörande roll när Amos Anderson 1950 inköpte och skänkte Villa Lante i Rom till finska staten.

Efter åren i Rom blev Göran Stenius utnämnd till byråsekreterare vid utrikesministeriets pressbyrå och till byråchef 1965. Samtidigt fortsatte han att skriva flitigt och 1955 utkom *Klockorna i Rom*. I den kunde han utnyttja sina djupa kunskaper i katolska trosföreställningar och italiensk kultur. Romanen nådde även internationell framgång och översattes till många språk. År 1956 belönade Svenska litteratursällskapet Stenius med Tollanderska priset.

År 1957 uppfördes hans skådespel *Avhopparen* av Svenska Teatern på Hankens scen. Två år senare publicerades *Brödet och stenarna*. Romanen är den tredje delen i en trilogi, vars två tidigare delar är *Hungergropen* och *Fästningen*. På 1960-talet gav Stenius ut två verk om italiensk kulturhistoria, 1963 essäsamlingen *Från Rom till Rom* och 1967 *Den romerska komedin*. En bok om Giuseppe Gioachino Belli och hans verk. Han skrev också bildtexter till Mario de Biasis bildverk *Finlandia. Silhuett i öster*, som kom ut 1967. Sin diplomatiska karriär avslutade Göran Stenius som ambassadråd i London 1969–1973 varefter pensionärstillvaron tog vid. Den delade han mel-

lan Tuhkaniemi, Helsingfors och Italien. År 1974 utkom hans sista roman *Bronspojken från Ostia*, som innehöll liknande religiös problematik som *Klockorna i Rom*. Följande år mottog han Lybeckska priset av litteratursällskapet. Stenius sista stora verk har titeln "Pius II. Påven som älskade skogarna". Denna historiska biografi om en av ungrenässansens mest säregna personligheter är en blandning mellan vetenskap och skönlitteratur. Han arbetade på boken i över tre decennier och utnyttjade flitigt de italienska arkiven. Manuskriptet till boken, som inte färdigställdes p.g.a. sjukdom, finns bevarat i Stenius arkiv. Göran Stenius fick professorstitel 1995 och avled 2000.

Arkivbildaren

Göran och Lisbeth Stenius arkiv (SLSA 990) deponerades till Svenska litteratursällskapets Historiska och litteraturhistoriska arkiv 1998 och kompletterades 2003. Samlingen består till största delen av brev till makarna Stenius samt av manuskript och dagböcker skrivna av dem båda. Intressanta är också de utförliga anteckningarna om fantasistaten "Calvabar", som Göran Stenius skrev i sin ungdom. I arkivet ingår även personliga handlingar (vigselcertifikat, pass, skol- och tjänstebetyg) samt ekonomiska och juridiska handlingar (stipendiehand-

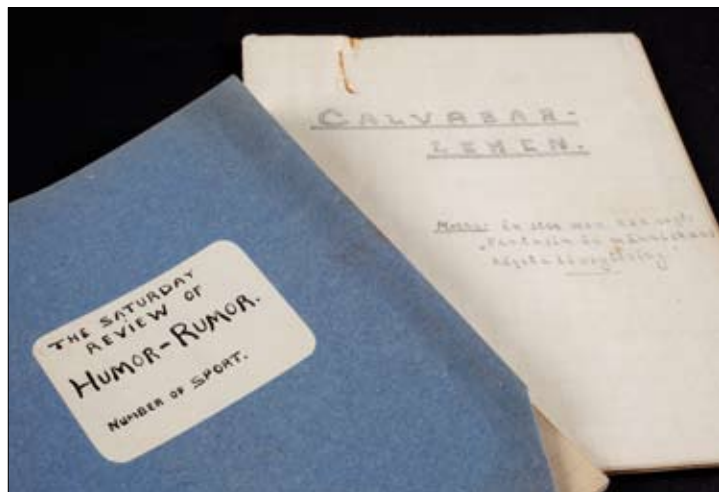
lingar, köpebrev och kassaböcker). Samlingen innehåller dessutom material med anknytning till Göran Stenius verksamhet bland annat som ambassadråd i London 1969–1973 och handlingar angående hans författarverksamhet (förlagskontrakt och korrespondens med förläggare både i Finland och utomlands). Göran och Lisbeth Stenius arkiv innehåller nästan 4 000 fotografier. Arkivet är belagt med förbehåll och är fram till 2023 tillgängligt för forskning endast med tillstånd av Franciska Stenius-Savini och litteratursällskapets arkivchef.

Kaisa Innilä

Källor och litteratur

Göran och Lisbeth Stenius arkiv (SLSA 990)
 Stenius, Lisbeth, *Oss människor emellan*, Helsingfors 1994.
 Stenius, Lisbeth, *Närhet*, Helsingfors 1998.
Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet. Uppslagsdel, utg. Clas Zilliacus, Helsingfors 2000.
Tio finlandssvenska författare, red. Ben Hellman & Clas Zilliacus, Helsingfors 1986.
Uppslagsverket Finland 4. Oma-Sus, Helsingfors 2006.

Leken Calvabar och en sporttidning som kom ut i fantasistaten Calvabar. Lekens motto var: "En stor man har sagt: 'Fantasin är människans högsta livsyttning'." SLSA 990.

Svenska språköar i Finland

– vad avser vi med det?

Svenska språköar på helfinska orter är ett ämne som väckt överraskande lite intresse bland forskare. När det gäller framtiden för svenskan på språköarna är skolorna i en nyckelposition. Hur ser det svenska ungdomsspråket ut på språköarna? Vilka språkliga strategier använder ungdomarna sig av och kan man tala om en särskild "språkösvenska"?

I Finland är språkkontakt mellan finska och svenska inget nytt fenomen. På vilka sätt den svensk- och finskspråkiga befolkningen har levt och fortfarande lever tillsammans, och vad denna samexistens innebär för den språkliga och etniska vitaliteten har väckt stort intresse bland många, framför allt finlandssvenska, forskare inom olika discipliner. Svenska språköar i Finland, där den finsk-svenska språkkontakten är speciellt påtaglig, har däremot inte väckt särskilt stort intresse.

Vad är en språkö?

Språkö är en relativt generell term som används om områden som vad gäller språk är strängt åtskilda från de omgivande orterna. I finlandssvenska sammanhang har ordet *språkö* dock traditionellt använts i en snävare bemärkelse, med starka konnotationer till de orter som uppfattas som svenska språköar i Finland.

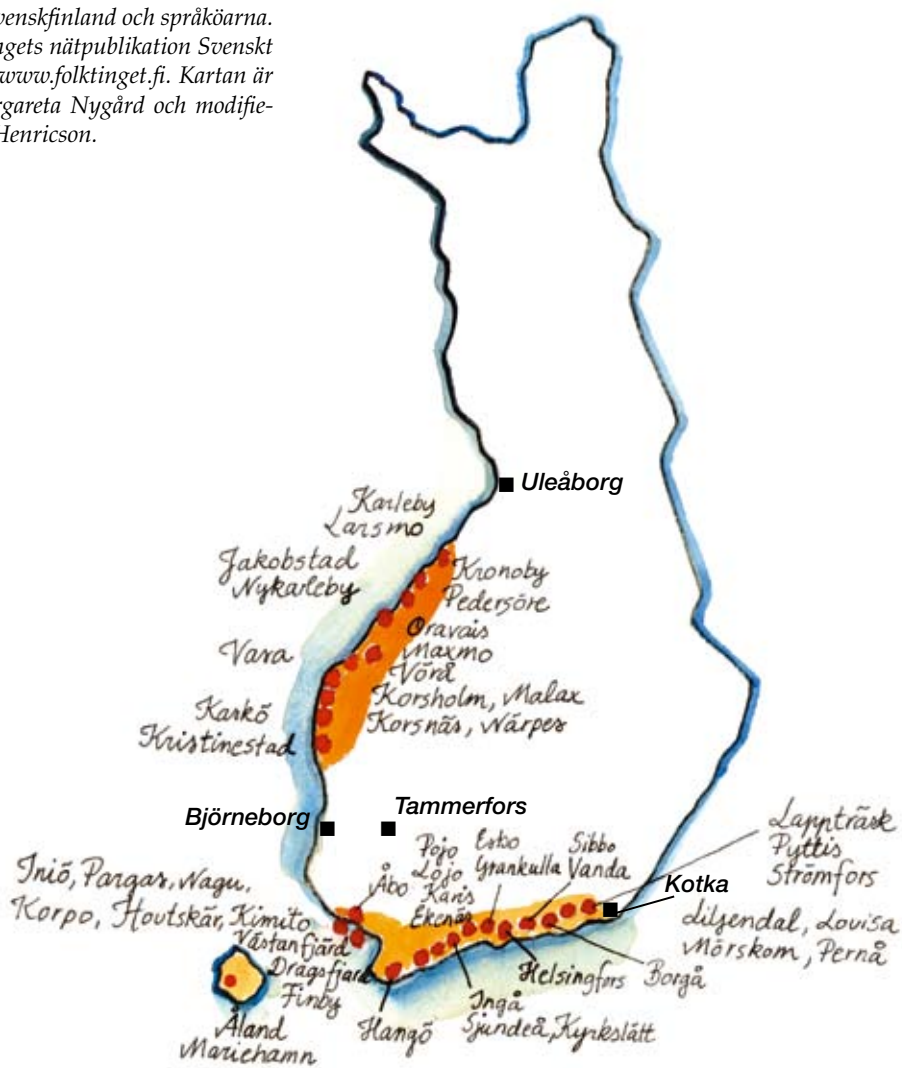
Dessa svenskspråkiga miniatyrsamhällen på officiellt enspråkiga finska orter kan inte entydigt härledas tillbaka till

exempelvis ett visst sekel eller en viss industri. Snarare ligger ett gemensamt ursprung i det svenska förvaltningsarv som finns i hela landet, medan industri-, handel- och näringsliv samt migration lett till en bestående svensk befolkning på de här orterna. I vilket skede dessa svenska befolkningsgrupper börjat uppfattas som öar inom ett finskt samhälle är väl snarast en fråga om förskjutningar i politiskt, ekonomiskt och samhälleligt inflytande.

I de flesta finskspråkiga kommuner finns det även svenskspråkiga invånare, men vilka av dessa orter som uppfattas som svenska språköar är inte alldeles entydigt. Frågan är var gränsen borde dras och vilka kriterier som en "svensk språkö i Finland" bör fylla. Denna fråga kan diskuteras utifrån följande, ömsesidigt beroende, dimensioner:

- 1) Den svenskspråkiga befolkningen på orten bör totalt sett vara så stor att samhällelig organisation kan realiseras, dvs. den svenskspråkiga gruppen utgör en tillräcklig *kvantitet*
- 2) den svenskspråkiga befolkningen har va-

Karta över Svenskfinland och språköarna.
 Källa: Folktingets nätpublikation Svenskt
 i Finland på www.folktinget.fi. Kartan är
 ritad av Margareta Nygård och modifie-
 rad av Sofie Henricson.

rit ett kontinuerligt inslag i ortens historia, dvs. svenskan kan uppvisa en *historisk kontinuitet*

- 3) den svenskspråkiga befolkningen är socialt och samhälleligt organiserad, dvs. orten har en svenskspråkig *kulturell infrastruktur*.

Gruppstorleken är avgörande för att vi ska kunna tala om ett samhälle och framför allt för att en kulturell infrastruktur

ska kunna upprätthållas. Samtidigt är det onekligen svårt att dra exakta gränser för vad som kan anses vara en tillräcklig kvantitet. Är en grupp på femtio, åttio eller hundra invånare tillräckligt stor, eller går smärtgränsen redan vid två- eller trehundra? I detta sammanhang väcks även frågan om när en språk döer ut, dvs. när språket förvandlas till en helfinsk ort, eventuellt med svenskspråkiga invånare.

För att en (tillräckligt stor) samling en-

Skolor och daghem hör till de viktigaste svenska rummen på språköarna. På bilden finns logon för Svenska Barndaghemmet i Tammerfors.

skilda individer ska kunna uppfattas som en grupp och bilda ett samhälle bör de ha möjlighet till ett organiserat nätverk utanför den egna familjen. För svenska grupper på helfinska orter innebär det här bland annat församlingsverksamhet, klubbar och körer. Den svenskspråkiga grundutbildningen, som i varje fall i teorin gör det möjligt att leva en enhetlig livstid som svenskspråkig på orten, utgör en obligatorisk del av denna kulturella infrastruktur. Den kulturella infrastrukturen förutsätter att svenskan historiskt sett varit närvarande på orten och gör för sin del en svensk kontinuitet möjlig även i framtiden. Den historiska närvaron och ett organiserat svenskt nätverk leder också till att de svenskspråkiga ortsborna kan utveckla en "språkösvensk" identitet.

Förutom dessa tre kriterier är den självklara utgångspunkten att det är fråga om öar med tanke på Svenskfinland, dvs. svenska grupper som inte står i direkt kontakt med ett enhetligt svenskt område, utan geografiskt sett ligger utanför

detta. Fyra orter i Finland utkristalliseras då som betydande svenska språköar, nämligen Björneborg, Uleåborg, Tammerfors och Kotka.

Med tanke på den geografiska placeringen intar Kotka en speciell plats bland språköarna. Området har på medeltiden varit en del av den svenska bebyggelse som sträckte sig österut ända till Viborg. Västerut gränsar staden i början av 2000-talet även till den östligaste delen av det geografiska Svenskfinland och är därmed inte lika starkt avskild från detta finlands-svenska fastland.

Svenska språköar i framtiden

I vilken mån det alls är möjligt att tala om ett geografiskt Svenskfinland blir dock allt mer ifrågasatt. Då de svenska områdena blir tvåspråkiga eller helt finskspråkiga kan ett svenskt område vara svårt att överhuvudtaget urskilja. I stället blir det som vi uppfattar som Svenskfinland

framför allt summan av de utspridda grupper svenskspråkiga, dvs. svenska öar, som förenas av ett socialt nätverk, av en svenskspråkig kulturell infrastruktur. Hypotetiskt kan svenskan på språköarna därmed ses som en extrem framtidsvision för språkarkipelagen svenskan i Finland överlag.

Svenskheten har starka rötter och är fortfarande närvarande på de fyra språköarna, även om domänförlusten har varit betydande. I början av 2000-talet är två förut centrala svenska domäner, nämligen administration och näringsliv, finska medan den tredje, utbildning, fortfarande kvarstår som en svensk, om än i allt högre grad tvåspråkig domän. Språköarnas svenska skolor utgör därför kärnan i städernas svenskhet, som i övrigt står och faller på den kulturella infrastrukturen, eller på det sociala nätverk som vi kan uppfatta som Svenskfinland. Den avgörande frågan är om de svenska minoriteterna som på språköarna räknas i enstaka procent eller promille av den totala befolkningen är tillräckligt stora och tillräckligt svensksinnat engagerade för att fortsättningsvis upprätthålla en svensk kulturell infrastruktur på de här orterna, även om den sista kvarstående domänen är mer två- än svenskspråkig.

Svenskt ungdomsspråk på språköarna

Den samhälleliga språkkontakten och det faktum att enspråkig svenskhet knappast alls förekommer på språköarna, kan an-

tas komma till uttryck i den svenska som talas på språköarna idag. I min doktorsavhandling försöker jag fånga svenskt ungdomsspråk i de ovannämnda helfinska städerna ur en kontaktlingvistisk synvinkel, som även beaktar samtalspråkets dialogiska och interaktionella karaktär. Studien utgår ifrån en uppfattning om kompetenta talare och ser alla språk som en resurs i interaktionen, en resurs som samtalsparterna kan använda sig av i en talspråklig, dialogisk och kommunikativ process.

Materialet består av audio- och delvis videoinspelade gruppsamtal med gymnasieelever i städernas svenska skolor. Tolkningen kommer att bygga på en analyskedja från ett språkligt mikroplan (fonologi), via språkets strukturella organisation (morfosyntax), till mer abstrakta och svårgripbara aspekter av interaktion, språk och kontakt (pragmatik). De olika nivåerna är inte klart avgränsade, utan kan ses som etapper på en glidande skala. Om denna analyskedja alls kommer att visa på en gemensam kärna för de fyra undersökningsorterna eller om det överhuvudtaget är relevant att tala om en särskild "språkösvenska" återstår att se.

Sofie Henricson

Filosofie magister Sofie Henricson är forskare vid Språkvetenskapliga nämnden inom Svenska litteratursällskapet. Hon arbetar med en doktorsavhandling om svenska ungdomssamtal på svenska språköar i Finland.

Krigets brev

Tror nog att livet skulle bli ännu värre, om man inte hade någon att längta efter, brev att vänta och paket att öppna och någon att vara orolig för. Det är väl detta, som håller en kvar, som förnuftig människa, eljes skulle man hastigare närma sej djuret. – Och därför är jag så glad och lycklig, att allting är som det är, att jag har mitt Gull att längta efter och vänta på. Kysser Dej, skall nu gå på en granskningsrond. God natt Din egen Lillus (Sergeant Curt Enroth till sin hustru Martha 1/3 1942)

Krigsutbrottet i slutet av juni 1941 inbar för en stor del av Finlands befolkning att familjerna splittrades då männen inkallades och reste ut till fronten. Under månader och år tvingades man leva på olika håll. Mellan fronten och hemmefronten fanns en skarp fysisk gräns som ingen fritt fick överträda. Denna gräns var också mental och kulturell, eftersom den skiljde frontens anormala och abnormala verklighet från det fredstida och civila livet.

Eftersom man mycket sällan fysiskt fick överskrida gränsen, dvs. åka på permission, blev brevskrivandet det främsta sättet för frontmännen att stå i personlig kontakt med sin familj. Följaktligen blev brevskrivandet under krigsåren ett mycket utbrett fenomen. Uppskattningsvis befordrade fältposten ca 1 miljard postförsändelser mellan fronten och hemmefronten under fortsättningskriget. Brevskrivandet reglerades av postcensurens regler, men i praktiken fick självcensuren ofta en större betydelse för innehållet.

I doktorsavhandlingen med arbetsrubriken *Familjen i krig – delaktighet, kon-*

tinuitet, normalitet. Brevdialoger mellan hem och frontsoldater 1941–1944 studerar jag brevväxlingarna mellan fem frontmän och deras familjer. De höll tät kontakt med varandra och därför har jag ca 4 100 brev till mitt förfogande. Skribenterna var svenskspråkiga och därmed utgör undersökningen ett bidrag till ökad kunskap om den svenskspråkiga befolkningens erfarenheter och tolkningar av kriget. Tre av soldaterna var ännu ogifta och skrev till sina föräldrar och två av dem brevväxlade med sin hustru. Därmed fokuseras två olika slag av dialogiska relationer. Materialets soldater hade också olika militärgrad, tjänade inom olika vapenslag och på olika frontavsnitt, vilket gör det möjligt att ge en nyanserad bild av upplevelserna under kriget.

Fastän kriget var en extrem krissituation och en anormal tid uppstod också då vardagliga strukturer och praktiker. Eftersom skribenterna hade mycket tät kontakt per brev fick de vardagliga detaljerna stort utrymme i breven. Brevmaterialet ger därför en god inblick i hur vardagen såg ut vid de båda fronterna.

För soldaterna vid fronten var breven från hemmen en viktig länk till det civila livet och till de nära och kära. SLS 1984.

Eftersom livet vid fronten skiljde sig från det civila, var det närapå ofrånkomligt att ett erfarenhetsmässigt avstånd uppstod mellan soldaten och de närmaste. För att "glappet" inte skulle bli för stort, blev det viktigt att hålla tät kontakt per brev. Breven blev en viktig brygga till det civila och ett rum där man kunde upprätthålla det tidigare gemensamma livet. Genom vardagsbeskrivningarna förmedlade man också nya erfarenheter och på så sätt inkluderade man den andra i ens liv. Eftersom skribenterna strävade efter att minska distansen mellan sig, kan man också utläsa att det i breven skedde ett medvetet förtigande eller nedtonande av vissa teman samt en normalisering och kulturalisering av det anormala – att den nya och annorlunda frontvardagen "översattes" till något mera civilt och gemensamt. Exempelvis talade männen ibland om "familjen" och "familjelivet",

då de avsåg sina kamrater och samhörighetskänslan bland dem.

Närhet trots avstånd

Sociologen Alfred Schütz pekar med hänvisning till Georg Simmel på brevets brister beträffande kommunikationen mellan närstående som tvingas leva på olika håll under en längre period. Brevskrivaren vänder sig nämligen till mottagaren så som han kände henne före separationen och vice versa. Skribenterna förutsätter således att det råder kontinuitet i relationen: att samma saker fortfarande kommer att kännas relevanta, att samma grad av närhet i den personliga relationen kommer att upprätthållas etc.

Jag instämmer med Schütz i skepticismen angående brevets möjlighet att fullständigt överbrygga det glapp som upp-

Brevskrivandet var under fortsättningskriget oerhört livligt. I breven kunde man ge uttryck för sina innersta känslor, uppmuntra, stöda och hålla känslan av gemenskap uppe. SLS 1984.

stod mellan frontsoldaten och de närmaste hemma. Men resultatet av "isärdrivandet" blev sannolikt mest påtagligt först då kriget tog slut och mannen återvände hem. Jag är, utgående från mitt material, övertygad om att skribenterna *under* kriget upplevde brevväxlandet som mycket meningsfullt och att man verkligen försökte skapa en känsla av gemensamt liv trots det rumsliga och erfarenhetsmässiga avståndet. Några tecken på detta är bland annat att man i allmänhet skrev mycket flitigt, att också personer som var ovana att uttrycka sig i skrift skrev ofta och gärna samt att man längtade efter att få brev och ibland kände sig bortglömd och utelämnad om det blev längre pauser mellan breven. I det här och nu man levde i, fyllde brevdialogen en mycket viktig funktion i att få och ge stöd, att skapa en känsla av kontinuitet, att inkludera den andra i sitt

liv samt att via dialogen med den andra diskutera och iscensätta sig själv.

Hemmet och familjen fick följaktligen en stor betydelse för soldaten i hans försök att bemästra krigets påfrestningar. Brevledes kunde soldaten ge utlopp för känslor som var omöjliga att på ett tillfredsställande sätt verbalisera i den militära miljön i frontens rum. I dialogen kunde skribenterna väva samman sina liv och skapa en känslomässig gemenskap. Detta gjorde man bland annat genom att visa omsorg och omtanke, genom uppmuntran och tröst samt genom uppmaningar till förtröstan och tillit. Under krigets extrema påfrestning med dödsfaran ständigt närvarande, accentuerades också behovet av lojalitet, solidaritet och hänsynstagande. För soldaten blev hemmet en fästpunkt som erbjöd stöd och en känsla av stabilitet och trygghet. Brevdia-

logerna visar att strävan att ta sig igenom kriget blev ett gemensamt projekt för soldaten och hans familj: "Gullet mitt skall bara tänka på vår lyckliga framtid då går det nog. [...] Och till dess mitt Gull orkar vi hålla ut." (Martha till sergeant Curt Enroth 25/10 1941).

Sonja Hagelstam

Fil.mag. Sonja Hagelstam är Traditionsvetenskapliga nämndens forskare och skriver en doktorsavhandling inom ämnet etnologi. Avhandlingen behandlar brevskrivandets betydelser för frontmän och deras familjer under krigets undantagstillstånd.

Källor och litteratur

Enrothska samlingen, Handskriftsavdelningen vid Åbo Akademiens bibliotek

Bachtin, Michail, *Dostojevskijs Poetik*, övers. Lars Fyhr & Johan Öberg, Gräbo 1991 (1963).

Rönkkönen, Teuvo, "Kenttäposti ja postisen-suuri", *Jatkosodan pikkujättiläinen*, toim. Jari Leskinen & Antti Juutilainen, Helsinki 2005, s. 634–646.

Schütz, Alfred, "The Homecomer", *The American Journal of Sociology*, 50, 1945:5 (March), s. 369–376.

Projektet Spara talet avslutat

I december 2008 avslutades insamlingsprojektet *Spara det finlandssvenska talet*. Då hade inspelningar med drygt 1 000 informanter arkiverats i Språkarkivet. Under projektets gång intervjuades sammanlagt 946 personer av cirka 60 inspelningsassistenter. Dessutom bandades gruppsamtal där 81 studenter deltog. Totalt 41 föredrag i SLS föreläsningsserier spelades också in.

Webbplatsen, som finns på adressen www.sls.fi/sparatalet, kommer att kompletteras med fler ljudprov under 2009.

Ett stort tack till alla – både informanter och inspelningsassistenter – som deltog i projektet!

Lisa Södergård,
projektkoordinator

tfn (09) 6187 7527
lisa.sodergard@sls.fi

Vasaminen i ord och ton

Musik väcker känslor, tankar och minnen och förknippas ofta med särskilda platser eller händelser som är betydelsefulla för oss. I insamlingsprojektet Vasaminen i ord och ton vill Finlands svenska folkmusikinstitut och Österbottens traditionsarkiv ta del av svenskspråkiga Vasabors musikminnen.

Undersökningen omfattar alla musikgenrer och åldersgrupper och riktar sig till alla som har kommit i kontakt med musik i någon form. Folkmusikinstitutet och traditionsarkivet vill veta hur svenskspråkiga Vasabor ser på och minns det lokala musiklivet eller delar av det. Materialet samlas med tanke på en utgåva om Vasabornas musikminnen.

Instruktioner

Skriv fritt och berätta om det som nedanstående rubriker och frågor får dig att tänka på. Frågorna kan användas som stöd, du väljer själv vilken eller vilka frågeblock du vill berätta om och i vilken ordning.

Om du vill kan du berätta om alla föreslagna ämnen, men du kan också välja ett tema som du koncentrerar dig på. Längden på din berättelse bestämmer du själv. Bland deltagarna utlottas priser.

I samband med ditt svar ber vi dig också fylla i dina personuppgifter på folkmusikinstitutets blankett. Då deltar du i utlottningen av priser och ger samtidigt ditt medgivande till att ditt svar får arkiveras vid Finlands svenska folkmusikinstituts arkiv så att det kan komma den

planerade utgåvan och framtida forskning till godo. Insamlingstiden pågår till den **15.11.2009**.

Om du har fotografier eller annat material med anknytning till ditt svar, tag gärna kontakt med folkmusikinstitutets arkiv för att diskutera om en eventuell donation eller kopiering.

Musikminnen från min uppväxttid i Vasa

Berätta om den musik som du särskilt minns och förknippar med din egen barndom och ungdomstid i Vasa. Hur kom du i kontakt med musiken? Var kom du i kontakt med musiken? Musicerade du själv? Lyssnade du på någon viss typ av musik? Berätta fritt eller utgå från nedanstående frågor.

Platser och särskilda tillfällen

Finns det särskilda platser i Vasa som du starkt förknippar med någon särskild musik? Finns det något eller några musikstycken som särskilt väcker minnen från en plats eller ett tillfälle i Vasa? Har du till exempel musikaliska minnen från

Elever vid Handelsplanadens folkskola i Vasa tar ton i mitten av 1960-talet under ledning av Viking Björklund. Foto R. Olin, Vasa. Öta 112.

skridskobanan, skoldanser, ungdomshus, caféer, barer eller restauranger i Vasa?

Berätta om dina musikminnen från t.ex. jul, valborgsmässoafton, första maj, familjehögtider och andra festligheter. Berätta om vilken musik eller vilka musikstycken du förknippar med högtiderna.

Musiken i hemmet

Vilken roll har musiken haft i ditt hem? Har du eller andra familjemedlemmar sjungit eller spelat själva? Fanns det instrument i hemmet? Berätta om musicerandet och musikintresset i hemmet. Har ni lyssnat mycket på musik, diskuterat musik, besökt konserter eller deltagit i musikevenemang i staden?

Har musiken haft betydelse för samhörigheten i familjen? Har olika medlemmar i familjen haft olika musiksmak eller musikintressen?

Berätta om hur din familj har tagit del av eller kommit i kontakt med det lokala musiklivet i Vasa. Har dina föräldrar utövat musik eller i övrigt varit intresserade av musik? Har de uppmuntrat dig att sjunga eller spela ett instrument? Har du själv uppmuntrat dina barn att syssla med musik?

Musiken i skolan

Berätta om dina minnen av skolmusiken. Beskriv musiken och musicerandet i din skola. Vilken vikt lades vid musiken i din skola? Berätta om sånger och sångböcker du minns från skolmusiken. Spelades instrument? Fanns det en skolkör? Uppträdde man med musik på skolans fester eller vid andra tillfällen i skolan? Hurdana musikevenemang minns du från skoltiden? Hurdan var musikläraren?

Dansorkestern Roxy uppträder i Vasa stadshus i medlet av 1940-talet. Främre raden fr. v. Jarl Smeds, Jarl Kuni, Kalle Dunkers och Ragnar Eklund. Bakre raden: Valde Haldin, Åke Nordin och Helmer Andersson. Valde Haldins samling: FMI 324.

Musiklektioner utanför skolan

Har du tagit instrument- eller sånglektioner? Var det privat undervisning eller i musikskola? Berätta gärna om dina minnen från den tid då du tog lektioner. Hur upplevde du musiklektionerna då, hur ser du tillbaka på dem? Berätta gärna om lärare, lektioner och stycken du minns.

Jag och musiklivet i Vasa

Berätta om dina egna erfarenheter och synvinklar på musiklivet i Vasa. Har du själv deltagit aktivt i musiklivet i Vasa? Har du till exempel sjungit i kör, spelat i orkester, grundat ett band med dina kompisar? Har du gått på konserter eller spelningar? Berätta och beskriv det du förknippar med musiklivet i Vasa, utgående från dina egna erfarenheter eller din kontakt med det.

I publiken

Minns du särskilda lokala orkestrar, körer, musikprofiler, musiklärare eller solister i stadens historia? Berätta om dem. Vem var de, när var de verksamma, var verkade de? Vilken musik förknippar du särskilt med dem?

Vilken typ av musik eller vilken del av musiklivet i Vasa har intresserat dig? Berätta om särskilda evenemang, konserter, uppträdanden som du minns.

Olika kretsar?

Känner du dig främmande för någon del av musiklivet i Vasa, till exempel av språkliga, sociala eller åldersmässiga orsaker? Av andra orsaker? Varför? Har du själv rört dig i olika musiksammanhang i Vasa?

Upplever du att det har funnits eller finns ett svenskspråkigt musikliv i Vasa?

Sångrepetition i Vasa stadshus. Sent 1960-tal. Foto R. Olin, Vasa. Öta 112.

Har det funnits eller finns det ett finsk-språkigt musikliv i Vasa? Har det funnits eller finns det tvåspråkiga musikmiljöer i Vasa?

Musiken föder gemenskap

Upplever du att musik har eller har haft betydelse för Vasabornas känsla av samhörighet? Hur har musiken väckt en känsla av samhörighet med andra Vasabor hos dig själv?

Svaret kan sändas utan frimärke till adressen:

Finlands svenska folkmusikinstitut

Info 2

Avtalskod 5017933

65003 Svarsförsändelse

Märk kuvertet "Vasaminnen i ord och ton"

För mera information, kontakta oss:

Finlands svenska folkmusikinstitut

Österbottens traditionsarkiv

Tfn 06-319 56 11

Handelsplanaden 23 A. 65100 Vasa. www.sls.fi/vasa

”Den finländska musikens fader”

Fredrik Pacius 200 år

Tonsättaren Fredrik Pacius 200-årsjubileum uppmärksammas på olika sätt under år 2009. Svenska litteratursällskapet medverkar i den nationella kommittén för Paciusjubileet. Genom bl.a. en stor nationell utställning, konserter och evenemang lyfts Pacius betydelsefulla och mångsidiga produktion fram.

Den 19 mars 2009 hade det förflutit 200 år sedan tonsättaren Fredrik Pacius (1809–1891) föddes. Han anlände från Hamburg via Stockholm till Helsingfors 1835 och hade redan då hunnit etablera sig som violinist, kapellmästare och tonsättare. Han tog tjänst som musiklärare vid Helsingfors universitet, utnämndes sedermera till professor och gick aktivt in för att främja musiklivet i Finland. Han grundade körer och orkestrar, skrev landets första opera, tonsatte nationalhymnen ”Vårt Land” och var en av de första som utnyttjade Kalevalatematiken i musiken.

För att planera 200-årsjubileet tillsattes på initiativ av Svenska litteratursällskapet en nationell jubileumskommitté som tog sig an uppgiften att dels organisera olika evenemang under jubileumsåret, dels återuppliva tonsättarens delvis bortglömda verk och på det sättet kasta nytt ljus över Fredrik Pacius mångsidighet och särprägel. Kommittén leddes av professor Eero Tarasti, innehavaren av den professorsstol i musikvetenskap vid Helsingfors universitet som Pacius själv innehade. I kommittén var också Sibelius-Akademien, Nationalbiblioteket, Rundradion och Svenska litteratursäll-

skapet representerade. Kommittén har också uppmuntrat körer, orkestrar m.fl. runtom i landet att ta upp Pacius verk på repertoaren under jubileumsåret.

Festligheter veckan lång

Jubileumsfestligheterna kulminerade dagarna före och efter 200-årsdagen, veckan 17–21 mars 2009. Den 17 mars öppnades den stora jubileumsutställningen i Nationalbiblioteket i Helsingfors. Utställningen är öppen till den 3 oktober 2009 och en mindre version av den kommer under året att ambulera både i Finland och utomlands, bl.a. i Tyskland. Utställningen ger en ingående bild av tonsättarens liv, gärning och betydelse för Finlands musikliv. Unika dokument visas för första gången.

På 200-årsdagen den 19 mars 2009 gav Finlands Nationalopera en festföreställning av Finlands första opera *Kung Karls jakt*, tonsatt av Pacius, till text av Zacharias Topelius. Operan uruppfördes 1852 och uppsättningen våren 2009 var densamma som gavs 2007; för regin stod Joakim Groth och som solister medverkade bl.a. Tove

Ordföranden för jubileumskommittén för Fredrik Pacius 200-årsjubileum professor Eero Tarasti talar vid stoden i Kajsaniemiparken i Helsingfors på 200-årsdagen av tonsättarens födelse 19.3.2009. Vid ceremonin medverkade bl.a. Akademiska Sångföreningen. Foto Janne Rentola.

Åhman och Gabriel Suovanen. – Samma dag avtäcktes genom försorg av professor Tomi Mäkelä en minnesplatta i födelsestaden Hamburg, på den plats vid Rathausstrasse 6 där Pacius födelsehem låg.

Den 21 mars ägde den nationella huvudfesten rum i Helsingfors universitetets solennitetssal. Såväl välkända som mindre kända tonsättningar stod på programmet som tog fasta på Pacius konstnärliga mångsidighet: solosång, körverk, melodram och instrumentalmusik. Akademiska Sångföreningen, Ylioppilaskunnan Soittajat och Ylioppilaskunnan Lau-lajat medverkade. Som solist uppträdde

operasångerskan Monica Groop. Ett ur-uppförande av tonsättaren Harri Vuori stod också på programmet. Hälsningstallet hölls av president Martti Ahtisaari och festtalet av professor Tarasti. Festen blev en mäktig manifestation till tonsättarens minne, solennitetssalen var fylld till näst intill sista plats.

En vetenskaplig kritisk utgåva av Pacius sceniska verk initierades också inför jubileumsåret. Första delen utkom i mars och innehåller melodramerna *Die Weihe der Töne* och *Tod im Tode*. På webbsidan www.pacius.fi presenteras tonsättaren, hans liv och gärning ingående.

Vem finansierade?

De initiativ och evenemang som jubileumskommittén ansvarat för har finansierats av Undervisningsministeriet, Svenska kulturfonden, Svenska folkskolans vänner, Suomen kulttuurirahasto, Alfred Kordelinin säätiö, Niilo Helanderin säätiö, Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse och Paciusfonden inom Svenska litteratursällskapet, som också var den största enskilda bidragsgivaren. Paciusfonden har kommit till genom en testamentarisk

donation till litteratursällskapet av dipl. ing. Martin Pacius (1911–1998). Fonden har som syfte att vårda minnet av tonsättaren Fredrik Pacius och betona hans roll i ett riksperspektiv. Paciusfonden har tidigare understött uppsättningar av Pacius verk, bl.a. operan *Prinsessan av Cypern* 2002 och 2008, operan *Kung Karls jakt* på Nationaloperan 2007 och skivinspelningar av hans operor.

Magnus Pettersson

Magnus Bargum SLS:s nya skattmästare

Svenska litteratursällskapet i Finland r.f. valde vid årsmötet den 2 april 2009 ekon.mag., kommerserådet Magnus Bargum till ny medlem av sällskapets styrelse för åren 2009–2011.

Bargum ersätter Carl-Olaf Homén, styrelsens skattmästare och finansrådets ordförande sedan nio år tillbaka. Magnus Bargum är verkställande direktör för Algol Ab sedan 1985 och innehar förtroendeuppdrag i ett flera företag, branschorganisationer och stiftelser. Årsmötet återvalde även styrelsemedlemmarna Karmela Liebkind, Bo Pet-

tersson och Clas Zilliacus för den kommande treårsperioden.

Till korresponderande medlemmar kallades professor Laura Kolbe (Helsingfors), lagstiftningsrådet Sten Palmgren (Helsingfors), journalisten, fil. kand. Bengt Lindroth (Stockholm) samt författaren och journalisten Yrsa Stenius (Stockholm).

Ett litet ord som ger vida perspektiv

Om användningen av prepositionen åt

Svenska litteratursällskapet har tilldelat filosofie doktor Nina Martola Statsrådet Mauritz Hallbergs pris för hennes avhandling i nordiska språk. Enligt prisnämnden bidrar Martolas avhandling på ett intressant sätt till beskrivningen av svenskan både i Finland och i Sverige. I sitt anförande vid utdelningen talade Nina Martola om sin forskning, som fokuserar på det lilla men betydelsefulla ordet åt.

Det är ytterst hedersamt att få ta emot Hallbergiska priset och jag känner mig helt överväldigad. I tre års tid hade jag förmånen att få lön för att forska på heltid i ett ämne som intresserade mig. Därtill fick jag arbeta inom ett mycket intressant och givande projekt, *Svenskan i Finland – syntaktiska drag i ett jämförande perspektiv*. Tänk att dessutom få pris efter att ha åtnjutit sådana privilegier!

Den plan jag hade gjort upp när jag sökte doktorandplats i syntaxprojektet var mycket storslagen och vittfamnande. Jag skulle undersöka och jämföra hur prepositionerna används i sverigesvenskan och finlandssvenskan – alltså alla prepositioner, eller i varje fall de flesta: *av, bland, från, för, genom, hos, i, med, mot, på, till, ur, åt* etc. Att resultatet blev en undersökning av en enda preposition, *åt*, kan verka som ett misslyckande och inte som en insats som ska prisbelönas.

Men även om undersökningen kom att handla om en enda preposition i stället för drygt tio nådde resultaten på många vis långt utöver det jag hade lovat i min plan. Det lilla *åt*:et visade sig öppna porten till många intressanta språkliga fenomen, och undersökningen fick ett helt annat djup än jag hade kunnat föreställa mig.

Analysen av *åt*-användningen gav både väntade och oväntade resultat, men framför allt utkristalliserade sig en betydligt klarare och mer nyanserade bild av prepositionens funktion än vad vi hittills haft av den. Det vi vetat om den har i hög grad byggt på iakttagna skillnader mellan sverigesvenskan och finlandssvenskan. Min egen undersökning, som är en analys av nästan 20 000 belägg ur en textkorpus på cirka 40 miljoner ord, visar på stora likheter.

Det finns fem övergripande mönster för hur prepositionen *åt* används:

Nina Martola fick Statsrådet Mauritz Hallbergs pris för sin avhandling, som är en studie i hur prepositionen *åt* används i nutida finlandssvenska och sverigesvenska. Foto Hans Wiljanen.

Konstruktioner med mål: *Bilen svängde åt höger.*

Konstruktioner med mottagare: *Man måste ge stöd åt svaga elever.*

Konstruktioner med beneficent: *Han ställde in digitalboxen åt föräldrarna.*

Konstruktioner med föremål: *Publiken buade åt målvakten.*

Konstruktioner med känslobjekt: *De gladda sig åt resan.*

Huvudmönstren är gemensamma för sverigesvenskan och finlandssvenskan, och skillnaderna mellan de båda varieteterna ligger i hur mycket mönstren används i språkbruket. Mottagarmönstret är vanligare i finlandssvenskan medan mål- och föremålsmönstret uppvisar högre frekvens i sverigesvenskan. Men noteras ska att mottagarmönstret i abstrakt användning (*tavlan gav liv åt väggen, ge uttryck åt sitt missnöje, ge namn åt företeelsen*) är mycket frekvent i båda varieteterna i skrift.

I fråga om mer specifika mönster och språkliga enskildheter är skillnaderna mellan svenskan i Finland och svenskan i Sverige större, och skillnaderna är också större ju vardagligare språk det handlar om.

*

Forskningsprocessen gav rikt utbyte också på ett mer allmänt plan. Den empiriska och teoretiska analysen av ett stort antal belägg på en enda preposition ledde fram till många reflexioner kring språket som fenomen. Jag vill här lyfta fram ett par saker.

Ur ett stort exempelmaterial framträder det tydligt hur tidsskiktat språket är. Exemplet *han ställde in digitalboxen åt föräldrarna* är modernt, och *åt* ingår i en fullt produktiv användning. *Åt*:et har en specifik funktion, det anger att någon gör

något för någons räkning. En sats av det slaget kan ställas i relation till uttryck som *skatta åt förgängelsen, dra örnen åt sig, bära sig åt* och liknande, där *åt* har en mycket diffus uppgift; orden kommer så att säga i grupp och uttrycken har helhetsbetydelse. Ursprungligen har också dessa uttryck varit produktiva bildningar i språket.

Det finns förbindelser med olika fasthet, men väldigt tydligt är i alla fall att språket är kollokativt i betydligt högre grad än man kanske vanligen tänker sig. Språkliga yttranden uppkommer inte bara genom att ord och regler kombineras.

Den andra omständigheten jag vill ta fram är den roll kulturen, de semantiska ramarna (ämesområdet) och kontexten spelar i språket.

En person som inte har svenska som modersmål kan förstå en metafor som *politikerna rycker på axlarna åt de fattigas nöd* utifrån de ingående orden, förutsatt att personen kommer från en kultursfär där en axelryckning markerar likgiltighet. Däremot är den bildliga betydelsen inte utan vidare förståelig för en person som kommer från en kultur där gesten inte har den innebörden. För att förstå bilden måste en språkanvändare ha hunnit tillägna sig vår gestkultur.

Som ett exempel på semantiska ramar kan verbet *köra* få tjäna. Om vi som finlandssvenskar får höra t.ex. satsen *Lasse kör åt Pohjolan Liikenne* drar vi med stor

sannolikhet slutsatsen att Lasse rattar bussar. Men hör vi *Lasse kör åt Stig H. Johansson* vet vi antagligen inte vad det är Lasse kör. Många förstår sig antagligen i alla fall att det handlar om fordon. Men de av oss som vet att Stig H. Johansson är travtränare räknar ut att Lasse är travkusk. Den specifika innebörden – om Lasse sitter vid ratten eller tömmarna – bestäms av den ämnessfär där verbet *köra* används.

Också de enskilda orden i satser ger betydelse åt varandra. *Åt:et i ge boken åt Lasse* har en helt annan funktion än *åt:et i dra åt snaran*, och det är först i kontext som ord "får" sin mer precisa betydelse.

*

Ett litet *åt* kan vara fönstret till mycket vida vyer, och jag hoppas att jag här har kunnat förmedla något av den stora fascination jag känner inför språket.

Nina Martola

Nina Martola disputerade i december 2007 vid Helsingfors universitet med avhandlingen Konstruktioner och valens. Verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv (Nordica Helsingiensis 9. 2007). Hon arbetar som avelningsföreståndare vid Svenska avelningen på Forskningscentralen för de inhemska språken.

Pris, stipendier och forskningsbidrag

PRIS

Vid sällskapets årshögtid 5.2.2009 utdelades 214 000 € i litterära pris.

Karl Emil Tollanders pris

Karl Emil Tollanders pris om 35 000 € och den Tollanderska medaljen tillföll författaren Leif Salmén för en mångsidig och gedigen insats i det finländska kulturlivet. Salmén är känd som politisk journalist, skönlitterär författare och inte minst som essäist. Salméns senaste bok *Ner från Akropolis* är en samling politisk-filosofiska och humanistiska reflektioner kring personer och skeenden från olika tider och miljöer kryddade med egna livserfarenheter. Författarens förmåga att locka med sig och utmana läsaren i den diskussion som förs förhöjer läsoplevelsen. Som essäist hör Leif Salmén i dag till de främsta i landet.

Övriga pristagare vid årshögtiden var riksarkivarien, fil.dr Kari Tarkiainen 18 000 €, teaterchef Christian Lindroos 18 000 €, författaren Agneta Andersson 18 000 €, fil.dr Katja Bargum och professor Hanna Kokko 16 000 €, författaren Robert Åsbacka 18 000 €, författaren Ralf Andtbacka 18 000 €, författaren Tove Appelgren och illustratören Salla Savolainen 16 000 €, fil.dr Pia Forssell 13 000 €, för-

fattaren Annika Luther 11 000 €, författaren Peter Sandström 8 000 €, journalisten Anna-Lena Laurén 5 000 €, professor Jan Lindström 5 000 €, författaren Ann-Helen Attianese 5 000 € och konstnären Katarina Reuter 10 000 €.

Statsrådet Mauritz Hallbergs pris

Hallbergska priset om 18 000 € utdelades den 16 maj och tillföll fil.dr Nina Martola för hennes doktorsavhandling *Konstruktioner och valens. Verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv*.

Prismotiveringen lyder:

Nina Martolas avhandling är en studie i hur prepositionen *åt* används i nutida finlandssvenska och sverigesvenska. Att det finns en skillnad mellan de två svenska varieteterna har språkforskare i bägge länderna länge varit medvetna om: "A skrev ett brev åt B" kan t.ex. tolkas olika. Det finlandssvenska prepositionsbruket står under viss påverkan av finskans kasussystem. Genom studiet av ett omfattande material visar Nina Martola att *åt* inte som väntat överanvänds i finlandssvenskan, men att prepositionen tenderar att dominera i vissa konstruktioner på ett sätt som avviker från svenskt språkbruk. Nina Martolas avhandling bidrar på ett intressant sätt till beskriv-

ningen av svenskan både i Finland och i Sverige. Pristagarens tal vid utdelningsceremonin återges på s. 57–59.

STIPENDIER OCH FORSKNINGSBIDRAG

Under vintern och våren 2008–2009 har sällskapet beviljat följande stipendier och forskningsbidrag.

Historiska nämnden

Fil.mag. Johanna Bonäs 6 000 €, fil.mag. Henrik Jansson 6 000 €, fil.lic. Atina Nihntinen 8 000 € och fil.dr Carola Nordbäck 6 000 €.

Litteraturvetenskapliga nämnden

Fil.mag. Jan Dlask 700 €, fil.mag. Mia Franck 6 400 €, fil.mag. Caroline Haux 4 100 €, ekon.mag., fil.mag. Topi Lapalainen 4 500 € och fil.mag. Julia Tidigs 13 400 €.

Nämndens pro gradu-pris à 500 € tillföll fil.mag. Rebecka Eklund och fil.mag. Heidi Sjöblom.

Språkvvetenskapliga nämnden

Fil.mag. Jonna Ahti 5 700 €, fil.mag. Jannika Lassus 5 700 €, fil.mag. Leila Mattfolk 3 420 € och resestipendium 2 000 € och fil.mag. Sara Nordlund-Laurent 5 700 €.

Nämndens pro gradu-pris om 1 000 € tillföll fil.mag. Ludvig Forsman.

Traditionsvetenskapliga nämnden

Fil.lic. Patricia Aelbrecht 5 000 €, fil.mag. Johanna Björkholm 6 300 €, fil.mag. Sanna Lillbroända-Annala 5 000 € och fil.mag. Vera Nygård 6 300 €.

Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond

Fil.dr Barbro Allardt-Ljunggren 10 000 €, fil.mag. Johanna Björkholm 8 400 €, fil.mag. Jens Grandell 6 600 €, fil.lic. Janne Haikari 15 000 €, fil.mag. Tiina Hemminki 10 000 €, fil.mag. Ingalill Ihrcke-Åberg 10 000 €, fil.mag. Jonas Michael 10 000 €, fil.mag. Matias Kaihovirta 15 000 €, fil.mag. Kasper Kepsu 15 000 €, fil.mag. Marcus Lepola 8 000 €, fil.mag. Sanna Lillbroända-Annala 4 000 €, docent Lena Marander-Eklund 7 000 €, fil.mag. Juha Mikkonen 15 000 €, fil.mag. Sara Nordlund-Laurent 5 000 €, docent Helena Ruotsala 15 000 €, fil.mag. Linnea Stara 10 000 €, fil.mag. Elisabeth Stubb 15 000 €, fil.mag. Emmi Tittonen 15 000 € och fil.mag. Mia Åkerfelt 15 000 €.

Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond

Svenska språket: Fil.mag. Jonna Ahti 13 000 €, fil.mag. Linda Huldén 18 000 €, fil.mag. Katri Karjalainen 12 000 €, fil.mag. Jannika Lassus 7 000 €, Nordiska föreningen för lexikografi 5 000 €, fil.mag. Sara Nordlund-Laurent 13 000 € och fil.mag. Anders Stendahl 10 000 €.

Historia: Musikdoktor Ulla-Britta Broman-Kananen med arbetsgrupp 15 000 €, Egyptologiska Sällskapet i Finland r.f. 3 000 €, fil.mag. Ingalill Ihrcke-Åberg

8 000 €, fil.mag. Inkeri Kinnari 15 000 €, fil.lic. Seija Niemi 10 000 €, fil.mag. Stefan Norrgård 18 000 €, författaren Karl-Gustav Olin 8 000 €, agronom Margareta Segersven 11 000 €, dipl.ing. Christoffer Sundman 2 000 € och Tyrgilmuseet r.f. 4 000 €.

Teologi och kyrkohistoria: Teol.dr Sven-Olav Back 4 000 €, teol.lic. Margareta Bast-Gullberg 6 000 €, teol.mag. Malena Björkgren 7 000 €, teol.mag. Gerd Snellman 5 000 €, docent André Swanström 18 000 €, Topeliussällskapet r.f. 3 000 € och teol.dr, fil.dr Iris Wikström 1 000 €.

Miljövård och teknologi: Finlands svenska Marthaförbund r.f. 2 200 €, fil. mag. Jens-Johan Hannus 5 000 €, fil. mag. Stefan Heinänen 8 000 €, Natur och Miljö r.f. 10 000 €, fil.mag. Maria Nyberg 2 000 €, fil.mag. Sonja Nybom 1 300 €, fil. mag. Miriam Nystrand 2 000 €, fil. mag. Minna Stubina 18 000 €, Tidningen i skolan 13 000 €, Vindkraftföreningen r.f. 7 500 € och WWF Finlands havsörnsarbetsgrupp 15 000 €.

Bröderna Lars och Ernst Krogius forskningsfond

Ekon.dr Niklas Ahlgren 2 000 €, pol.mag.

Angela Djupsjöbacka 9 000 €, ekon.mag. Mari Hintikka 4 500 € och pol.mag. Kristian Koerselman 7 500 €.

Ekon.dr Joacim Tåg tilldelades ett pris om 4 000 € för sin doktorsavhandling *Essays on Platforms: Business Strategies, Regulation and Policy in Telecommunications, Media and Technology Industries*.

Hjördis och Arvid Standert- skjöld's minnesfond

Fil.dr Thomas Ek 7 500 € och dipl.ekon. Bengt Eriksson 1 500 €.

Professor Carl-Eric Thors stipendiefond

Fil.stud. Jenny French 400 €, fil.mag. Saija Tamminen-Parre 380 € och fil.stud. Sandra Yliruusu 720 €.

Carl-Johan von Troils minnesfond

Med.stud. Stina Ahlström 600 €, med. kand. Anna Brännback 1 500 €, med. kand. Heidi Hägglund 1 500 €, med. kand. Anna Nummelin 1 500 € och med. kand. Frida Raunio 500 €.

”Har du av klenmod drabbats i ditt hjärta?”

Med försvaret av det finska modersmålet som förebild bör även svenskan aktivt användas och försvaras i vårt land. Samtidigt bör vi visa på det fruktbara som två historiska språk och kulturer betyder för det gemensamma fosterlandet, men även med öppenhet och förståelse välkomna nya språk och kulturer till landet. Det framhöll ordförande Håkan Andersson i sitt hälsningstal vid Svenska litteratursällskapets i Finland årshögtid den 5 februari 2009.

Vi lever fortfarande i finska krigets händelser och minnen. På slagfältet i Oravais vajar ännu de stridande truppförbandens färggranna fanor från de stora begivenheterna kring den 14 september senaste höst. På Nationalmuseets torn lyser årtal 1809, påminnande om årets avgörande betydelse i Finlands historia. Kallelse till lantdag i Borgå har utfärdats och om en dryg månad skall Gustaf den IV Adolf avsättas i Stockholm. De gamla formella trohetsbanden löses upp och en ny tid gryr för vårt land. I Fredrikshamn skall freden snart slutas och därefter kan regeringskonseljen samlas till sitt första möte i Åbo. Och, i historiens nu, möttes för tre veckor sedan Sveriges och Finlands statsledningar i Stockholm, för att manifesteras en samhörighet som var, som är, och som en framtid svårligen skall rubba.

För ett år sedan lade Svenska litteratursällskapet vid sin årshögtid tonvikten på historien, på vår långa europeiska

bildnings- och kulturtillhörighet. I år står svenska språket i blickpunkten, ett tema som Sällskapet enligt sina syften har att alldeles speciellt värna om. Jag har den stora glädjen att få hälsa professor Mats Thelander från Uppsala universitet varmt välkommen som årets festföredragshållare. Professor Thelander har gjort sig känd som en uppslagsrik och mångsidig forskare på svenskans och nordistikens område, med bl.a. sociolingvistik och språkhistoria som sina specialiteter. Hans gedigna sakkunskap har också kommit Svenska litteratursällskapet till del. Vi ser med stor förväntan fram emot festföredraget ”Delad vårdnad och dubbelt medborgarskap – svenskans lott under 200 år”.*

*

Med tanke på senare tiders diskussioner kring det svenska i vårt land skall jag här

---

* Festföredraget publiceras i årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* 84, 2009.

lyfta fram några aspekter på detta för oss angelägna tema. Men låt mig ändå inledningsvis kort återvända till 1800-talets början, då även andra än krigets vindar drog fram över våra nordliga nejder. Jag vill nämna två teman som under det kommande 1800-talet, men förvisso även in i vår tid, influerat och utmanat våra intellektuella strävanden och vår verklighetsorientering.

År 1808 gav tysken Friedrich Immanuel Niethammer ut sin kända skrift *Der Streit des Philanthropinismus und Humanismus in der Theorie des Erziehungs-Unterrichts unserer Zeit*. Niethammer förde det klassiska bildningsidealets talan, med latinet och klassisk fornkunskap som nödvändig förutsättning för människans andligt-intellektuella utveckling. I Finland kom detta arbete att utöva inflytande på vår bildningsdebatt fram till 1800-talet senare del. Då vi därtill vet att författaren i sin rubrik egentligen ville ställa *Animalismus* mot *Humanismus*, något som förlaget lyckades avvärja och erbjöd filantropinismen som term i stället, förstår vi tydligare att Niethammers arbete djupt grep in i vår andligt-intellektuella föreställningsvärld. Naturen och naturvetenskapen växte nu fram som ett hot som kraftfullt, om ock förgäves, måste bekämpas. Två år senare underströk en annan tysk, Ludvig Jahn, i arbetet *Deutsches Volkstum* att det tyska i dess olika uttrycksformer måste genomgå bildningssyn och kulturutveckling. Bland annat slog han fast: "Nur eine Mutter hat jeder Mensch, eine Muttersprache ist für ihn genug." Lite förenklat kunde man säga att här stod *die Muttersprache der Musen, lärdomens modersmål* mot *folkets modersmål*, som ju sedan länge i det protestantiska Norden också hade varit trons språk.

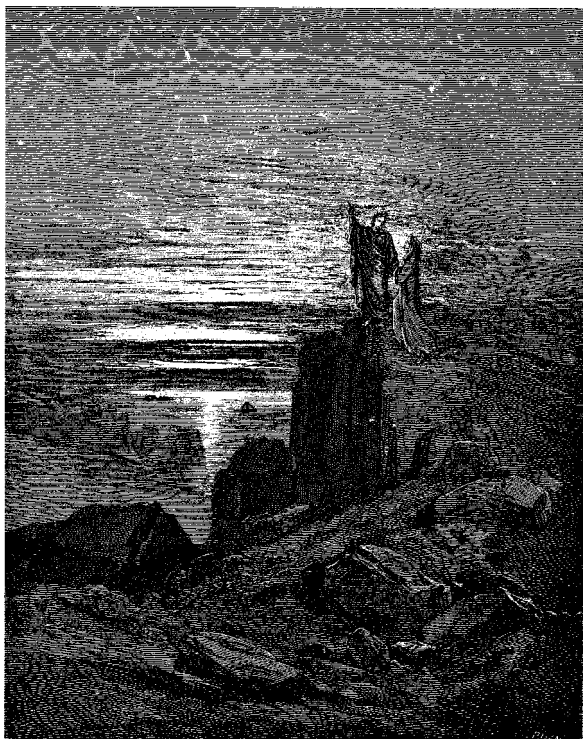
*

I denna tvekamp vet vi att folkets språk segrade, inte minst hos oss. Genom folkskolan och en unik expansion av finskspråkiga läroverk i vårt land, blev det finska modersmålet snabbt lärdomens språk. Från att svenskan av historiska skäl länge hade varit storfurstendömet formella förvaltnings- och bildnings-språk, blev språket modersmål för landets svenska befolkning. Denna förändringsprocess från klassiskt bildningsideal till nationell bildnings- och kultursyn, med starka inslag av naturvetenskap och realbildning, visar också på det totala språkfältets föränderlighet. Vi kan i dag berättigat fråga oss vilken framtid som väntar svenskan och finskan och därmed även våra kulturtillhörigheter på den globala språkmarknaden.

Det i många avseenden nödvändiga globala perspektivet, med engelskan och småningom väl kinesiskan som dominerande tungomål, fräntar oss emellerid ingalunda ansvaret för att också i framtiden öppet och djärvt odla och utveckla våra nationella språk, våra specifika traditioner, våra föreställningsvärldar, som inga andra språk lika inträngande och betydelsebärande kan förmedla. Att utvinna ny kunskap och nya perspektiv på vår språkliga och kulturella verklighet måste vara en angelägen uppgift för vårt gemensamma kunskaps- och forskningsintresse. Genom sina nu utlysta forskningsprojekt under det övergripande temat *Det svenska i Finland i dag och i morgon* har Svenska litteratursällskapet brett velat lyfta fram det aktuella och det framtida i synen på det svenska i vårt land.

*

Jag har här medvetet nämnt våra två nationalspråk sida vid sida. Vi har gemensamma värden och intressen att försvara

På denna bild ur Gustave Dorés klassiska illustrationer till Inferno har Vergilius och Dante lämnat Helvetet och stiger upp mot ljusare sfärer, kanske en lämplig sinnebild för svenskans framtid i Finland.

mot de expansiva och starka språkens otillbörliga mentala dominans, ett försvar som är långt viktigare än ofruktbara inbördes stridigheter. På svenskt håll har vi anledning att ta del av de argument med vilka man trätt fram till det finska modersmålets försvar. I ett föredrag senaste vår slog språkforskaren Kaisa Häkkinen fast att: "Suomen kieli elää ja menestyy niin kauan kuin suomalaiset itse sitä haluavat." Alltså, språkets fortlevnad är ytterst beroende av att de som talar det, vill att det skall fortleva. Ett sociolingvistiskt axiom är, fortsätter hon, att språket är en folkgrupps bärande kännetecken. De som talar samma språk förstår varandra och känner att de hör ihop. Vi kan också erin-

ra oss den devis man samlades under vid det viktiga Mikael Agricola-jubileet för något år sedan: "Oma kieli, oma mieli", alltså ett eget språk, ett eget sinnelag.

Häkkinen gör också tankeexperimentet om vad som skulle hända ifall man införde ett gemensamt världsspråk. Detta språk skulle dock kunna ge uttryck endast åt en ytterst begränsad del av verklighetens mångfald. "Siihenkö me haluamme latistaa tietomme, ajatuksemme ja tuntemme?", lyder hennes kritiska konklusion. Alltså, vill vi verkligen uttunna och avsnäva vårt vetande, våra tankar och våra känslor? Det har varit uppfriskande att ta del av språkforskare Häkkinens frimodiga och stolta anförande.

*

Det är omvittnat att klimatet för det svenska i vissa avseenden blivit bistrare, också om positiva tecken har noterats under senaste tid. Men i oklara, svårtolkade lägen är det inte överraskande att villrådighet sprider sig bland de berörda. Hur skall man i en sådan situation klarlägga och formulera sin hållning? Det något nedslitna och mångtydiga identitetsbegreppet är inte alltid lätt att hantera. Också frågor som "Vem är jag? Vad är jag?", känns kanske stora, kanske rentav lite patetiska, i vår värdemässigt utslätade tid? Och ändå, är det just det allt till syvende och sist handlar om. Kanske även den materiella välfärden och praktiska vardagsfrågor upptar alltmer av vår tid och vår uppmärksamhet.

I ett sådant läge är Häkkinens hållning välkommen. Också på svenskt håll måste vi vilja vårt svenska språk och därmed grunden för vår svenska kultur. För självrespekten är detta för många ett orubbligt fundament, men även av vikt då det gäller att väcka respekt hos våra finska systrar

och bröder. *De* vet sitt modersmåls värde, i grunden förstår de en liknande hållning hos oss. En ömsesidig respekt och tilltro är den grund på vilken alla principiella beslut och praktiska tillämpningar måste byggas. Ytterst måste staten Finland här fullt ut bära sitt grundlagsstadgade ansvar. Men, *vi* måste veta vad vi vill, vad vi bär med oss, vad tidigare generationer levat och kämpat för, drömt och trott på, något som bl.a. lämnat oförglömliga, levande spår i Litteratursällskapets arkiv och därtill efterlämnat uppoffrande donationer till ovärderligt gagn för vår verksamhet i dag och i morgon. Vi måste också öppet och djärvt träda fram i vår tid och med nytt vetande, nya perspektiv och infallsvinklar på vår kulturella, sociala och intellektuella mångfald visa på det fruktbara som två historiska språk och kulturer sida vid sida, kan betyda för vårt gemensamma fosterland i en mentalt och geografiskt allt gränslösare värld. Men en värld som också till vårt land fört och för nya människor, nya språk och kulturer, som vi på svenskt håll, lyssnande till ett medmänskligt imperativ, har att möta med förståelse och inkluderande engagemang. Till detta hör naturligt och nödvändigt det jag ville kalla *Euterpeperspektivet* i våra strävanden, en nödvändig växelverkan mellan det kosmopolitiska och det patriotiska, för att använda den tidens vackra ord. Samtidigt måste vi också minnas, att det enligt en frisinnad livs- och samhällssyn är den enskilda människan som har att avgöra sin språk- och kulturtillhörighet.

*

Under en resa till Florens senaste höst kom jag på ett oväntat, indirekt sätt att bli

påmind om vår finlandssvenska vardag. Resan hade gett mig anledning att återvända till en av de stora handböckerna i existentiellt resande, Dantes *Divina Comedia*. Vi minns att Dante i Helvetets andra sång känner sig ovärdig att följa den store vägvisaren Vergilius på den nödvändiga vandringen, och därför börjat tveka: "Likt den som inte vill vad förut han velat / utan för nya tankar byter uppsåt / så att han uppger helt vad nyss han börjat." Så föll Dantes bekymrade ord och Vergilius tog vid:

Om jag har rätt förstått vad nu du sade
svarade då den ädle skaldens skugga,
har du av klenmod drabbats i ditt hjärta,
och det förlamar ofta så en människa
att hon från högsint föresats sig vänder,
som när ett irrsken får ett djur att skygga.

Det var raden, "har du av klenmod drabbats i ditt hjärta" som träffade mig, och tyckte jag, mitt, kanske vårt, finlandssvenska hjärta. Jag fortsatte vandringen i Dantes och Vergilius utmanande sällskap och kom till Helvetets nedersta skikt där de mest förtappade höll till. Här, förklarade Vergilius "befinner sig de olyckliga själar som levt utan beröm och utan klander". Han fortsatte

Blandade är de med den usla skara
av änglar vilka varken gjorde uppror
mot Gud eller var trogna, men neutrala.

Det är i allmänhet inte trovärdigt att yvigt slå omkring sig med stora ord. Men förvisso måste det i dag och här, bli sagt, *klen-troga och neutrala* får vi i vårt förhållande till det svenska i Finland, aldrig bli!

Håkan Andersson

Boknyheter

Det pågående märkesåret till minne av 1808–09 års krig och följderna av det uppmärksammas i flera av litteratursällskapets böcker detta år. Också i övrigt kan vi bjuda på en mängd intressanta och läsvärda böcker.

Henrika Tandefelts bok *Borgå 1809. Ceremoni och fest*, är en av de böcker som tar upp händelserna efter 1808–09 års krig. Hon skriver om vilken betydelse ceremonierna under Borgå lantdag hade för att legitimera kejsarens makt i det erövrade Finland. I antologin *Fänrikens marknadsminne*, redigerad av Max Engman, skriver fyra historiker och en konsthistoriker om hur kriget uppfattats av eftervärlden i Finland, Sverige och Ryssland. Krister Nordberg skriver i *Såret vill blöda ännu* om hur författare i Sverige bearbetade förlusten av Finland i sin diktning under första hälften av 1800-talet. I höst utkommer dessutom Camilla Asplund Ingemarks och Johanna Wassholms bok *Historiska sägner om 1808–09 års krig* om de folkliga berättelser som levde kvar i de krigshärjade bygderna ännu hundra år efter kriget.

Vårens utgivning i övrigt visar på en bredd med allt från konsthistoriska studier av porträtt av Zacharias Topelius och skulpturkonsten på finländska gravgårdar decennierna kring sekelskiftet 1900 till särdrag i finlandssvenskt tal- och

skriftspråk, en studie av Sankt Henrikslegenden, en ögonvittnesskildring av rysk-turkiska kriget 1877–1878 och ett nytt häfte i serien Släktbok. Under sommaren utkommer en bok om Henry Parland, som genom en mängd fotografier och brev-, dikt- och prosacitat tecknar en bild av hans korta men färgstarka liv.

Prisbelönda böcker

Svenska Akademien har belönat Henrika Tandefelt med Axel Hirsch pris för boken *Konsten att härska. Gustaf III inför sina undersåtar*, som utkom på SLS:s förlag 2008. Priset ges för en levnadsteckning av högt konstnärligt och kulturhistoriskt värde.

Två av sällskapetets fjolårsböcker belönades när de vackraste böckerna 2008 utkorades av Kommittén för Finlands bokkonst. Anders Carpelan står för den grafiska utformningen av båda: Maire Gullichsens barndomsminnen i boken *Regnbågsfärger, mörka stänk* (red. Cita Reuter) och Lars Huldéns *Akademiska dikter och visor*.

Vårens böcker

Henrika Tandefelt

Borgå 1809

Ceremoni och fest

Den 25 mars 1809 red två kejslerliga härol-der runt i Borgå och kungjorde att lantda-gensskulleinledasföljandedag. Represent-anter för de fyra stånden gjorde sig klara för ceremonier och överläggningar, de sista hammarslagen hördes från ärepor-ten vid Prästgårdstullen där Alexander I skulle göra sitt intåg i staden, och i dom-kyrkan och "rikssalen" i gymnasiet lades sista handen vid tronarrangemangen.

Henrika Tandefelt följer lantdagen från planeringsskedet hösten 1808 till avslut-ningen i juli 1809. Vid sidan av de fyra ståndens överläggningar bestod lantda-gen i högsta grad också av ceremonier av olika dignitet, och ständermötets be-tydelse låg till stor del just i dem. I boken studeras hur lantdagens högtidsakter, ceremoniella former och fester bidrog till att befästa den nya ordningen i landet.

187 s., inbunden, illustrerad i färg

Bokhandelspris ca 32 €

ISBN 978-951-583-175-0

Krister Nordberg

Såret vill blöda ännu

Finland i svensk dikt 1808–1848

Förlusten av Finland 1809 kom att bli ett viktigt litterärt motiv i diktningen i Sve-rige under decennierna efter finska kri-gets. Genom talrika diktexempel av både välkända och numera bortglömda förfat-tare kan läsaren följa hur svenska diktare bearbetade och uttryckte minnet av riks-delningen i lyrisk form. Krister Nord-berg analyserar hur dikterna togs emot av sin samtid, hur författarna förhöll sig till det aktuella politiska läget och vilka möjligheter till personliga ställningsta-ganden de hade. Sveriges förhållande till Ryssland var en känslig fråga och tryck-friheten var länge inskränkt, vilket bl.a. visar sig i metaforer och andra retoriska mönster.

199 s., häftad, illustrerad

Bokhandelspris ca 28 €

ISBN 978-951-583-174-3

Max Engman (red.)

Fänrikens marknadsminne

Finska kriget 1808–1809 och dess följder i eftervärldens ögon

Kriget 1808–1809 är en central vändpunkt i Finlands, Sveriges och Rysslands historia. Författarna till denna antologi granskar hur kriget har sett ut i eftervärldens ögon och hur det har använts i den historiska och politiska argumentationen i de berörda länderna. Boken tar givetvis upp forskningen kring kriget, både den krigshistoriska och den som behandlat de politiska orsakerna och följderna, men perspektivet breddas till kulturella aspekter och historiebruk, dvs. användningen av historia i politisk och kulturell debatt, konst och litteratur.

Medverkande i boken är Osmo Jussila som skriver om Rysslands syn på kriget, Åke Sandström som redogör för förhållningssätten i Sverige, Jyrki Paaskoski som skriver om debatten som följde på Fredrik Cygnæus biografi över J.Z. Duncker och Marja Terttu Knapas som skriver om de minnesmärken som rests över kriget i

Finland och Sverige. Max Engman skriver om hur veteranerna uppmärksammades under 1800-talet, hur kriget och dess följder bearbetats i samband med tidigare jubileer i Finland, hur det framställts i film och på scen och hur det behandlats i finsk historieskrivning.

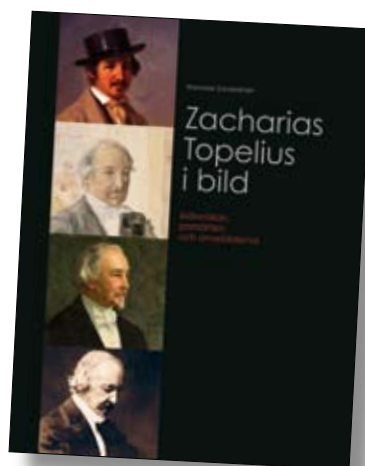
434 s., inbunden, illustrerad, utk. i juni
Bokhandelspris ca 34 €
ISBN 978-951-583-176-7

Hannele Savelainen

Zacharias Topelius i bild

Människan, porträtten och sinnebilderna
Översättning Joel Backström

Konsthistorikern Hannele Savelainen undersöker ett urval av porträtt som avbildar Zacharias Topelius både som offentlig person och i familjens krets på Björkudden. Via de enskilda verken – målningar, skulpturer, fotografier och minnesmärken – närmar sig författaren den mångsidige Topelius, som själv var engagerad i konstnärsfrågor och också skrev om konstnärer och deras verk. Han intresserade sig även för avporträttering i allmänhet och för rollen som modell.

Dessutom skrev han om porträtten av honom själv.

192 s., inbunden, illustrerad i färg
Bokhandelspris ca 36 €
ISBN 978-951-583-168-2

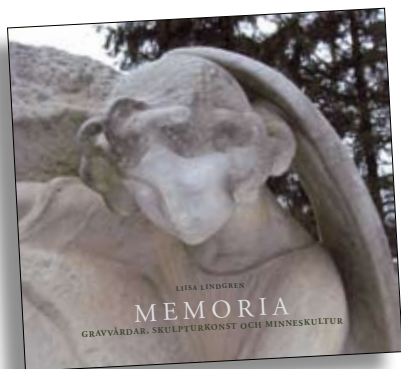
Liisa Lindgren

Memoria

Gravmonument, skulpturkonst och minneskultur
Översättning Camilla Ahlström-Taavitsainen

Begravningsplatser och gravvårdar är en betydelsefull del av vårt kulturarv. Monumentala minnesstenar, olika änglafigurer och andra symboler berättar om sin tids syn på sorg och minneskultur. Boken behandlar skulpturkonsten på de lutherska begravningsplatserna i Finland under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Genom att analysera motiv och bildspråk inom gravvårdskulturen visar Liisa Lindgren hur synen på minne och sorg förändras över tid. Skulpturkonsten och monumenten på begravningsplatserna blev ett viktigt arbetsområde för många bildhuggare som Walter Runeberg, Robert Stigell, Ville Vallgren, Emil Wikström, Sigrid af Forselles och Felix Nylund.

312 s., inbunden, rikt illustrerad i färg
Bokhandelspris ca 44 €
ISBN 978-951-583-179-8

Camilla Wide & Benjamin Lyngfelt (red.)

Konstruktioner i finlandssvensk syntax
Skriftspråk, samtal och dialekter

Finlandssvenskt tal- och skriftspråk behandlas i åtta uppsatser, som framför allt berör grammatiska mönster och samtalsforskning i ett jämförande perspektiv. Boken inleds med en artikel om svenskan i Finland: Hur avviker finlandssvenskt språkbruk från sverigesvenskt och vad beror det på? Hur mycket inflytande har finskan egentligen haft på svenskan i Finland? Redaktörerna Camilla Wide och Benjamin Lyngfelt ger i sin inledning en värdefull översikt över forskningen om svenskan i Finland. De övriga artiklarna behandlar enskilda fenomen i finlandssvensk syntax, t.ex. bruket av prepositionen *åt* och det lilla ordet *inte*, som ofta får inleda finlandssvenskt spontant språkbruk: *int vet ja(g)*. Också skillnader mellan tal och skrift och mellan dialekt och standardspråk berörs i artiklarna. Artiklarna är ett resultat av forskningsprojektet "Svenskan i Finland. Syntaktiska drag i ett jämförande perspektiv" som pågick

vid Svenska litteratursällskapet i Finland
2004–2006.

300 s., häftad

Bokhandelspris ca 30 €

ISBN 978-951-583-173-6

Victor Tuderus

Eva Gädda (utg.)

Militär och målare

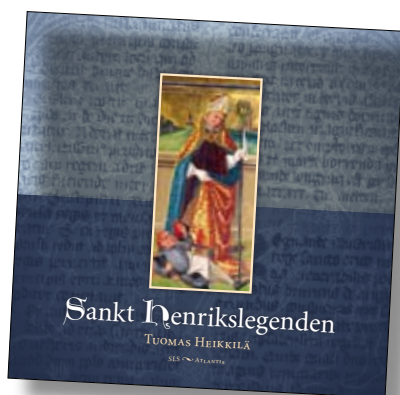
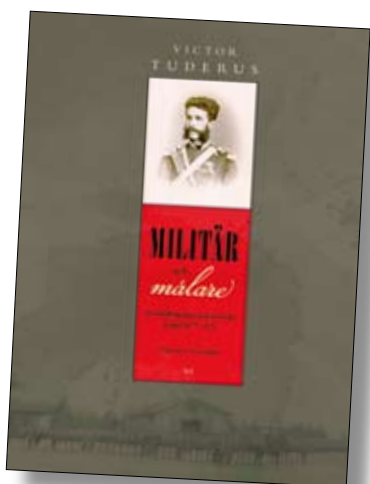
En skildring från rysk-turkiska kriget 1877–1878

Överste Victor Tuderus (1852–1925) studerade vid Nikolajevska kavalleriskolan i S:t Petersburg och efter avlagd examen inledde han sin militärbana vid Livgardets Dragonregemente. Som ung löjtnant inkallades han för att delta i det rysk-turkiska kriget 1877–78, som blev hans första och enda krigståg. Victor Tuderus beskrivningar av krigshändelserna publiceras här för första gången och har inte tidigare använts som forskningsmaterial. Boken är rikt illustrerad med hans egna tidigare okända akvareller som avbildar händelser från kriget, stadsvyer och landskap, samt med ett stort antal fotografier och andra illustrationer.

376 s., inbunden, illustrerad

Bokhandelspris ca 40 €

ISBN 978-951-583-170-5

Tuomas Heikkilä

Sankt Henrikslegenden

Översättning Rainer Knapas

Sankt Henrik var ett av de gemensamma rikshelgonen i det medeltida Sverige och har kommit att betraktas som Finlands nationalhelgon. Tuomas Heikkilä undersöker här vad man kan veta om S:t Henrik, utgående från bevarade medeltida källor. Han har gått igenom alla kända manuskript till Sankt Henrikslegenden och därtill de medeltida Henriksskulpturerna och -målningarna i dagens Finland och Sverige. Samtidigt beskrivs historieskrivningens tradition kring det första korståget och Finlands införlivande med Sverige. Boken innehåller också beskrivningar av samtliga kända manuskript samt en textkritisk utgåva av själva legenden.

Den prisbelönade boken utkom på finska 2006.

336 s., inbunden, illustrerad i färg, utk. i juni

Bokhandelspris ca 42 €

ISBN 978-951-583-177-4

Agneta Rahikainen (red.)

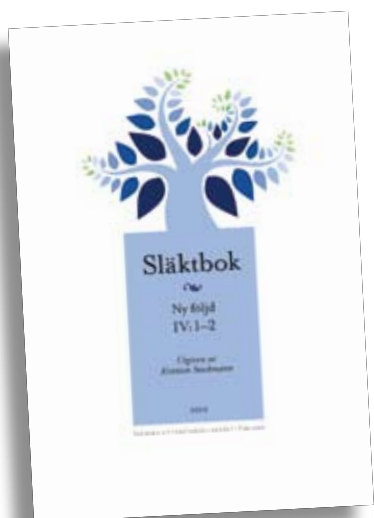
Jag är utlännning vart jag än kommer

En bok om Henry Parland

Henry Parland (1908–1930) kan anses vara den sista i raden av finlandssvenska

lyriska modernister. Möjligen var han också den modernaste av dem alla. Han intresserade sig särskilt för den urbana populärkulturen, allt från reklamer och filmkonst till mode, dansmusik och fotografi.

Boken berättar i text och bild om Henry Parlands liv, och i viss mån också om hans författarskap, från hans konfirmation 1925 till hans död i scharlakansfeber den 10 november 1930. Biografiska tex-

ter, framför allt brev, varvas med dikter och essäer av Parland själv och illustreras med bl.a. hans egna fotografier. Han liv målas upp, från barndomen i Tikkala utanför Viborg och skoltiden i Grankulla, via förbudslagstidens glada liv i Helsingfors, till exilen i Kaunas.

Ca 220 s. häftad, rikt illustrerad, utk. i juli
Bokhandelspris ca 30 €
ISBN 978-951-583-181-1

Släktbok

Ny följd IV:1-2

Kristian Stockmann (utg.)

Detta dubbelhäfte av Släktbok innehåller utredningar över släkterna Boisman, Elfvingren, Gottman-Gottsman, Herkepaeus och Sutthof. Utredningarna är gjorda av kanslirådet Georg Luther (1921-2006), som var en av Finlands främsta genealoger. Häftet innehåller också minnesord över Georg Luther och en bibliografi över Georg Luthers skrifter.

179 s., häftad
Bokhandelspris ca 26 €
ISBN 978-951-583-180-4

Böcker hösten 2009

Höstens utgivning är mångsidig med böcker kring såväl historiska och etnologiska som litteraturvetenskapliga och språkvetenskapliga ämnen. Bland annat utkommer del 2 av Finlands svenska historia, *Riksdelen. Stormakt och rikssprängning 1560-1812* av Nils Erik Villstrand, och likaså del 2 av *Biografiskt lexikon för*

Finland, som presenterar personer verk-samma under den ryska tiden. Under hösten utkommer också första delen av forskningsresenären Georg August Wallins resebrev och -dagböcker. Presentationer av höstens böcker finns att läsa på vår webbplats www.sls.fi, där man också kan följa med när böckerna kommer ut.

Anu Lahtinen

Anpassning, förhandling, motstånd

Kvinnliga aktörer i släkten Fleming 1470–1620

Översättning Camilla Frostell

Ca 250 s., inb., ill., utk. i september

Bokhandelspris ca 32 €

ISBN 978-951-583-178-1

G. A. Wallins skrifter

Band I

Utg. Kaj Öhrnberg & Patricia Berg
under medverkan av Kira Pihlflyckt

Ca 400 s., inb., ill., utk. i november

Bokhandelspris ca 44 €

ISBN 978-951-583-189-7

Nils Erik Villstrand

Riksdelen

Stormakt och rikssprängning 1560–1812

FINLANDS SVENSKA HISTORIA 2

Ca 450 s., inb., ill., utk. i november

Bokhandelspris ca 42 €

ISBN 978-951-583-184-2

Pia Forssell

Författaren, förläggarna och forskarna

*J. L. Runeberg och utgivningshistorien i Finland
och Sverige*

Ca 350 s., hft., ill., utk. i september

Bokhandelspris ca 30 €

ISBN 978-951-583-183-5

Camilla Asplund Ingemark & Johanna Wassholm

Historiska sägner om 1808–09 års krig

Ca 250 s., inb., ill., utk. i oktober

Bokhandelspris ca 34 €

ISBN 978-951-583-187-3

Pia Forssell & Derek Fewster (red.)

Historiska och litteraturhistoriska studier 84

Ca 200 s., hft., utk. i augusti

Bokhandelspris ca 26 €

ISBN 978-951-583-182-8

Biografiskt lexikon för Finland 2

Ryska tiden

Ca 980 s., inb., ill., utk. i november

Bokhandelspris ca 75 €

ISBN 978-951-583-185-9

Johanna Wassholm

Svenskt, finskt och ryskt

*Nationens, språkets och historiens dimensioner
hos E.G. Ehrström 1808–1835*

Ca 250 s., inb., ill., utk. i november

Bokhandelspris ca 34 €

ISBN 978-951-583-190-3

Yrsa Lindqvist

Mat, måltid, minne

Hundra år av finlandssvensk matkultur

Meddelanden från Folkkultursarkivet 22

Ca 200 s., inb., ill., utk. i oktober

Bokhandelspris ca 34 €

ISBN 978-951-583-186-6

Mona Forsskåhl

Konstruktioner i interaktion

de e som resurs i santal

Studier i nordisk filologi 83

Ca 350 s., hft., utk. i oktober

Bokhandelspris ca 30 €

ISBN 978-951-583-188-0

Nina Edgren-Henrichson

Prenumerera på SLS:s nyhetsbrev

SLS elektroniska nyhetsbrev är gratis och innehåller information om det senaste som pågår inom SLS – från boknyheter till forskningsrön och pärlor som lyfts fram ur SLS arkiv. Sänd ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till adressen **nyhetsbrev@sls.fi**. Din prenumeration bekräftas med ett svarsmeddelande. Nyhetsbrevet sänds ut med några veckors mellanrum. Adressuppgifterna används endast för distributionen av brevet och utlämnas inte till tredje part. Det går att avbeställa nyhetsbrevet när som helst.

Lyssna på SLS- föredrag på webben

Nu kan du lyssna på föredrag på **www.sls.fi!** Hör föredrag av Peter Englund, Horace Engdahl, Pia Forssell, Merete Mazzarella och Ebba Witt-Brattström om Selma Lagerlöf och Zacharias Topelius. Föredragen hölls under seminariet *Författarnas historia* som ordnades på SLS i samarbete med Svenska Akademien och Sveriges ambassad. Under våren delade ett antal författare med sig av sina tankar om språk, identitet och tillhörighet under rubriken *Det var en finne, en svensk och en ryss* i SLS:s föreläsningsserie, och också de här föredragen finns nu på webben.

Vinnare i frågelistorna om Eurovisionens schlagertävling och babytilldragelser

Folkkultursarkivet gjorde under våren och sommaren 2008 en undersökning om Eurovisionens schlagertävling. 73 personer svarade på listan, vilket är glädjande många. Läs om resultatet på s. 3–13. Fyra böcker lottades ut bland alla som svarat. Böckerna har tillfallit följande personer:

Gun Anderssén-Wilhelms
Tea Andersson
Wilhelm Panelius
Jennie Westlund

Hösten 2008 lade Folkkultursarkivet ut en webbfrågelista om baby showers för blivande mammor och "tåvickning" eller "varapjaiset" för nyblivna pappor. På s. 14–23 kan man läsa om undersökningen och om äldre tiders barnsängskalas. Bland alla som svarade på frågelistan utlottades tre köpkort till bokhandlar. Vinnare var:

Eva Björkskog
Nicola Lindertz
Sofie Skaag-Laine

Folkkultursarkivet tackar alla som fyllde i frågelistorna och gratulerar vinnarna!

Biografiskt lexikon

för Finland

Från Sankt Henrik till Linus Torvalds. Över 1600 artiklar om kvinnor och män av större eller mindre betydelse i Finlands historia.

1 2 3 4

Omfattar fyra bokvolymmer.
Vol. 2 *Ryska tiden* kommer
ut hösten 2009.

www.blf.fi

Händelser vid vatten

Om öar, öliv och öbor

Föreläsningsserie hösten 2009
Svenska litteratursällskapets hus, Riddaregatan 5, Helsingfors

Måndagen den 14 september kl. 18.00

Katarina Gäddnäs: Skärgårdsliv i förvandling – vardag och verklighet bakom turistbroschyrerna. Om att leva, arbeta och bo på Kökar.
Märta Tikkanen: Barösund – skärgård i tiden

Måndagen den 12 oktober kl. 18.00

Anne Bergman: Inklämd mellan öst och väst – ålänningarnas syn på sig själva
Marika Rosenström: Köp tjärdoft! Det maritima kulturarvet som turistprodukt och identitetsskapare på Åland

Måndagen den 16 november kl. 18.00

Jörn Donner: Om Ingmar Bergman och Fårö
Om Guss Mattsson och boken *En herre for till Zanzibar*, föreläsaren bekräftas senare

Måndagen den 14 december kl. 18.00

Mest handlar det om hantverk – en film om Ulf Söderblom på en somrig skärgårdsö,
av Petteri Väänänen
Riket som sprack – minneskabaré över händelser i Stor-Sveriges historia. Ett dramatiserat musikäventyr av Lars Huldén

Rätt till ändringar förbehålles

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

www.sls.fi

För meddelanden

Adressaten
betalar
portot

Böckerna levereras per post

- Jag betalar fakturan som följer med
böckerna (inkl. postporto)
- Debitera mitt kreditkonto VISA
 EuroCard
 MasterCard

Kreditkortets nummer

De tre sista siffrorna finns på kortets baksida.

Sista giltighetsmånad och -år   --   --

Datum och underskrift _____

**Svenska litteratursällskapet
i Finland r.f.**

SVARSFÖRSÄNDELSE
Kod 5005079

00003 HELSINGFORS

I detta nummer medverkar:

Håkan Andersson, professor em., ordförande för SLS

Anne Bergman, fil.mag., arkivarie vid Folkkultursarkivet

Nina Edgren-Henrichson, pol.mag., redaktionschef, SLS

Carola Ekrem, fil.dr, förste arkivarie vid Folkkultursarkivet

Sonja Hagelstam, fil.mag., forskare vid Traditionsvetenskapliga nämnden, SLS

Sofie Henricson, fil.mag., forskare vid Språkvetenskapliga nämnden, SLS

Carola Herberts, fil.mag., redaktör

Kaisa Innilä, fil.mag., t.f. amanuens

Yrsa Lindqvist, fil.lic., arkivarie vid Folkkultursarkivet

Kristina Malmio, docent, forskare vid SLS

Nina Martola, fil.dr, avdelningsföreståndare

Magnus Pettersson, kanslichef, SLS

Janne Rentola, fotograf, SLS

Dag Wallgren, VD för SLS

Namn: .....

Adress: .....

.....

Bokbeställning. Vänligen notera att böckerna även kan köpas i Vetenskapsbokhandeln, Kyrkogatan 14 i Helsingfors och via SLS webbplats www.sls.fi!

- M. Engman (red.): *Fänrikens marknadsminne* .....
- T. Heikkilä: *Sankt Henrikslegenden*.....
- L. Lindgren: *Memoria* .....
- K. Nordberg: *Såret vill blöda ännu*.....
- A. Rahikainen: *Jag är utlännning vart jag än kommer* .....
- H. Savelainen: *Zacharias Topelius i bild*.....
- K. Stockmann (utg.): *Släktbok. Ny följd IV: 1-2* .....
- H. Tandefelt: *Borgå 1809* .....
- V. Tuderus: *Miltär och målare*.....
- C. Wide & Benjamin Lyngfelt (red.): *Konstruktioner i finlandssvensk syntax*..
- Annan titel.....

Källan. Svenska litteratursällskapet informerar 1/2009.

Sextonde årgången.

Ansvarig utgivare: Magnus Pettersson.

Redaktion: Nina Edgren-Henrichson, Malin Bredbacka-Grahn, Mikael Korhonen och Hedvig Rask.

Svenska litteratursällskapet i Finland

Riddaregatan 5, 00170 Helsingfors,

tfn 09-61 87 77, fax 09-61 87 73 77

e-post: info@sls.fi

SLS arkivcentrum i Vasa/Österbottens

traditionsarkiv och Finlands svenska

folkmusikinstitut

Handelsplanaden 23, 65100 Vasa

tfn 06 319 56 11, fax 06 324 22 10

Medlemmarna ombeds vänligen meddela om adressförändring vid flyttning.

Medlemmarna erhåller gratis årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* och har därtill rätt att med 50 % rabatt köpa ett exemplar av varje tidigare utkommen, ej slutsåld bok i sällskapets serie, om ej annat anges. Avgiften för årsmedlemmar (2009) är 20 €, för ständigt medlemskap 800 €. Anhållan om medlemskap kan sändas till sällskapet, se adressen här invid.

ISSN 1237-8356 •

Ekenäs Tryckeri Ab, 2009

www.sls.fi

NYA FONDER KAN INRÄTTAS I SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET GENOM GÅVOR OCH TESTAMENTEN